

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΕΤΟΣ Ε'

ΑΡ. 70

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΑΡΙΝΟΥ ΣΙΓΟΥΡΟΥ: "Ένα πρωί στὸν κάμπο (ποίημα)

ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ: Τὰ γραφεῖα Κοῦκ (ποίημα)

Ν. ΣΙΟΥΤΑ: Ἡ ἀπαγγελία (μελέτη)

ΚΩΣΤΑ ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ: "Ανοιξη (ποίημα)

ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Ἑαρινὸ—Μοναξιά (ποίηματα)

ΚΩΣΤΑ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ: Τὸ ὕψωμα Χ. σώπασε... (διήγημα)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ: Τὸ ἀλφάβητον τοῦ Χάρου (δημοτικὸ)

ΠΑΥΛΟΥ ΛΙΑΣΙΔΗ: Ἄθασιά (ποίημα)

(Συνέχεια ἀπὸ μέσα)

ΚΥΠΡΟΣ

ΑΠΡΙΛΗΣ, 1941

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Κερύνεια

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: 25 Μαρτίου.—Κυπριακά Σημειώματα: ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Μαρία του Μολίνο, 'Η Ρήγαινα του Μπουφαβέντο;—Τύπος.—Ειδήσεις.—Περιεχόμενα Ε' Τόμου.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ:

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: 'Ο Θρήνος της Κύπρου—Κείμενο, Παρατηρήσεις, Σχόλια.

» 'Ο Πέτρος Βλαστός: 'Ανέκδοτα Γράμματα.

ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Αυτόκριτική.

Κυπριακὰ Γράμματα

ΕΤΟΣ Ε'
ΑΡ. 70

ΚΥΠΡΟΣ

ΑΠΡΙΛΗΣ, 1941

ΕΝΑ ΠΡΩΪ· ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ

Μακρινὰ μονοπάτια κι ἀγνώριστους δρόμους
ἀργοπλάνος περνούσα, μοναχὸς μιὰν ἀβγή
καὶ τίς γνώμες τοῦ κόσμου καὶ τῆς Μοίρας τοὺς νόμους
δὲν τοὺς ἔνοιωθα νὰ τυραννοῦν τὴν ψυχὴ...
Τὸ λαμπρόχαρο φῶς, τὸ δροσόπνοο τ' ἀγέρι
τὰ καλήτερα δῶρα τῆς ζωῆς μου εἶχαν φέρει.

Ποιὸς σκοπὸς μὲ τραβοῦσε καὶ τί ἀναζητοῦσα
τέτοια ξέγνοιαστην ὥρα, φτερωμένη στιγμή ;
κάποιον ἄφθαστον ἴσκιό τῆς Χαρᾶς κυνηγοῦσα ;
ἢ τὴ μάταιην ἐλπίδα ποὺ σβήνει γοργή ;
Ἄσυλλόγιστος ἤμουν κυττάζοντας πέρα
νὰ περνοῦν τὰ γοργόφτερα πουλιὰ στὸν αἰθέρα.

Γύρω ἡ φύση θαρροῦσα πῶς πρωτογεννιέται,
τὸ ψηλόκορφο δέντρο στὴ χαρὰ τ' οὐρανοῦ
πρὸς τὸ χόρτο πῶς γέρνει κι ἀνεμοχαιρετιέται.
Ἐρμὴ μὲ ἀναπτέρωνε τοῦ ἀσπέδιστου νοῦ,
κι ἀσυντρόφιαστος πῆγαινα, μὲς στ' ἀνθισμένα
τὰ λιβάδια, κ' ἐλέφτερος ἀπ' τὰ περασμένα.

Μέ ἀργοσάλεφτους ἴσκιους οἱ ὀλόπυκνοι κλῶνοι
καὶ τὸ γάργαρο ρυάκι μὲ δροσόηχο σκοπὸ,
τὴν καρδιά πού φαρμάκισαν λαχτάρεις καὶ πόνου
τὴν κοιμίζαν γλυκὰ σὰν παιδάκι μικρὸ.
Δὲν μετροῦσα πῶς μοῦ εἶχανε φύγει τὰ χρόνια,
καὶ θαρροῦσα τὰ πρόσκαιρα πῶς ἦσαν αἰώνια.

Κι ἀφοῦ ὁ Ἅχρονος γιὰ μὲ τώρα πλιά δὲν περνοῦσε,
ἡ ζωὴ πού εἶχε φύγει κ' ἡ ζωὴ πού θάρθει
ἀφανέρωτη σάλεβε καὶ κρυφοζυπνοῦσε.
Τὸ κορμί μου δὲν ἔμοιαζε σὰν φυλακὴ
τῆς ψυχῆς. Κ' ἤμουν φύλλο στὴν ἀνεμοζάλη.
Κ' ἤμουν κῦμα σὲ θάλασσας πλατιάς τὴν ἀγκάλη.

Μιὰν ἀγνήν ἐφτυχία, μιὰν ἄδολεη πλάνη
εἶχε βρεῖ μὲς στῆς φύσης τὴν κρυφὴν ὁμορφιά
σὰν νὰ μὲ εἶχαν ποτίσει τῆς χαρᾶς τὸ βοτάνι.
Δὲν ἀσκήμιζαν ἄνθρωποι τῆ μοναξιά.
Μαγεμένος ρυθμὸς μοῦ εἶχε δώσει τὴ χάρη
πού ἔχουν ἡ ἄβρα, τὸ δέντρο, τὸ πουλί, τὸ χορτάρι.

Κανεὶς τόπος δὲν μ' ἔκλεινε στὰ σύνορά του,
κ' ἤμουν ὅ,τι θὰ γίνω — πνοή, λάμψη, ρυθμὸς —
καὶ δὲν μ' ἔφτανε δύναμη καμιὰ τοῦ θανάτου,
καὶ γοργόσκιρτος ξέφεβγα μέσα στὸ φῶς.
Στὴν αἰώνια τῆς Πλάσης καρδιά πού χτυποῦσε
ἤμουν ἕνας παλμὸς τῆς κ' ἡ ζωὴ μ' ἐμεθοῦσε.

Εἶχα τ' Ἄπειρο μὲς στῆς ψυχῆς μου τὰ βάθη,
κ' εἶχα κόψει τὸν Πόθο — ρίζα κάθε κακοῦ —
κ' ἔτσι λούφαξαν ἡσυχὰ τ' ἀκοίμητα πάθη,
τὸ μαράζι δὲν ἔνοιωθα φόβου κρυφοῦ,
καὶ τοὺς κύκλους τῆς θλίψης τοὺς εἶχα περάσει,
κι ἂν ἀγάπησα κάποτε, πλιά τὸ εἶχα ξεχάσει.

Δὲν λογάριαζα πῶς, ποῦ καὶ πότε θὰ φτάσω,
φτάνει πού ἦταν ὁ δρόμος ἀνθισμένος, στρωτός,
καὶ μποροῦσα φροντίδες καὶ καημοὺς νὰ ξεχάσω
καθὼς σμίγαν ἠλιόχαροι γῆ κι οὐρανός.
Κ' οἱ ἀλαφροὶ λογισμοί, ταξιδιωτὲς τοῦ Ἄπειρου,
ἀρμενίζαν ἀμέριμνοι στὸ καράβι τοῦ Ὀνειροῦ.

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΥΚ

Με κολπωμένα τὰ πανιά, θεώρατα πανιά
π' ἀνοίγει σὰν φτερ' ἀλμπατρός, μιὰ νάβα
στ' ἀρχιπελάου λικνίζεται τὴν ἄχανη ἔρημιά
καὶ στὴν Ὀλλαντικὴ πλώριζι Γιάβα.

Καπνοὶ ἀρωμάτων, μύρα τροπικῶν
τὸν χιονομάλλην ὠκεανὸ θωπεύουν
καὶ μοσχανασασμοὶ μπαχαρικῶν
μ' ἄλλη βροχὴ τὸ πλοῖο μας μουσκεύουν.

Οἱ ὀρίζοντες κ' οἱ κάβοι ἀσπρογαλιάζουν
σὲ εἰρηνικὰ κατάγιαλα νησιῶν,
περίεργα ξόμπλια βραδινῶν σκιῶν
ριπιδωτὰ οἱ φοίνικες σχεδιάζουν.

Τάκάτια τῶν Γιαβάϊ μελισσολόι
στάφρου τὴν θαλασσάχη τραμπαλίζουν,
«Αἰώνιον Ἔαρ» πλέει τὸ μοιρολόι
μέσ' τὰ γραφεῖα τοῦ Κούκ ποῦ διαφημίζουν.

Στήθη γυμνά, τὰ μπράτσα κεντημένα
καρδιές, γοργόνες, γρυπες καὶ πουλιά,
φρούτα γυνάικεοι κόρφοι κιτρωμένα
κί' εὐώδη νυχτοφούντωτα μαλλιά.

Τριανταφυλλένια χρώματα, τοπία
τῆς «Γκιούναρ Λάιν» οἱ χάρται δημοσιεύουν
Θαλαμηγὰ ἢ ποστάλε, ὅλα τὰ πλοῖα
μέ εἴκοσι κόμβους ταξιδεύουν.

Μπαγκόγκ, Ραγκούν, Κολόμπο, Μπαταβία
νωθρὸ τὸ κύμα πιὸ νωθρ' οἱ τουρίστες
στὴν κουπαστὴ ἀναμένουν τὴν γοητεία
τοῦ τροπικοῦ, ὅπως λένε οἱ... λίστες!

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

Η ΑΠΑΓΓΕΛΙΑ*

Μπορεί κανείς να πη ότι σήμερα, στην τόσο παραγμένη εποχή μας, εποχή πολέμων και ψυχικῶν δοκιμασιῶν, συγκινήσεις καλλιτεχνικές, σὰν αὐτές πού θά δοκιμάσωμεν ἀπόψε, εἶναι πιό ἀπαραίτητες ἀπό κάθε ἄλλη φορά. Μᾶς κάνουν νά ξεχνοῦμε τές ἔγνοιες τῆς σκληρῆς βιοπάλης, σπάνε τή μονοτονία τῆς πεζῆς ζωῆς καί μᾶς χαρίζουν, ἔστω καί γιά λίγες στιγμές, τή μακαριότητα μιᾶς αἰσθητικῆς ἀπόλαυσης, καί μᾶς ξαναφέρνουν τήν ποθητή ψυχική γαλήνη. Δυσκολεύομαι ὅμως νά πιστέψω πῶς αὐτό μονάχα σὰς ἔσπρωξεν ἐδῶ ἀπόψε. Νομίζω μάλλον, ἢ μάλλον πιστεύω πῶς κάποιο βαθύτερο αἴτιο, πού βρῆκε τὸ Ρεσιτάλ ἀπαγγελίας ὡς ἀφορμὴ γιὰ νά ἐκδηλωθῆ αὐθόρμητα, τῶκανε αὐτό, καί ἐννοῶ τὸ ἀγνό καί εἰλικρινές ἐνδιαφέρον σας γιὰ κάθε τι καλλιτεχνικό. Κι' ἡ ἀπαγγελία εἶναι τέχνη λεπτὴ μὲ ξεχωριστὴ χάρη καί δύναμη.

Ἡ ἀπαγγελία, ὡς τέχνη, παίρνει τὸ ὑλικό της ἀπὸ ἄλλες τέχνες, τές τέχνες τοῦ λόγου, τὴν ποίηση, τὴ ρητορική, κλπ. Τὸ ὑλικό αὐτὸ εἶναι τὸ περιεχόμενον καί ἡ μορφή—αὐτὴ ὅμως ὄχι πάντοτε—τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου, συνθέσεις ἔντεχνες πάντα γινομένης σύμφωνα μὲ ὠρισμένους λογικούς καί αἰσθητικούς κανόνες. Παίρνει ἀκόμα καί τὰ μέσα πού χρησιμοποιοῦν γιὰ τὸ σκοπὸ της ἀπὸ ἄλλες τέχνες· παίρνει τὴ φωνή, μουσικὸ στοιχεῖο, καί τές κινήσεις, μιμικὸ στοιχεῖο. Ἐχει ὅμως τρόπο χρησιμοποίησης τῶν μέσων αὐτῶν ὁλότελα δικό της. Κι' αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς πού τὴν κάνει ξεχωριστὴ τέχνη, ὁ τρόπος. Τὸν ἴδιο τρόπο ἔχει καί ἡ «ὑποκριτικὴ», ἡ ἠθοποιΐα, ὅπως τὴ λέμε ἀπὸ τὸ 1840 κι' ἐδῶ. Ἐντούτοις ὑπάρχει μιὰ σημαντικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δυό... Γιατί.

Ἡ ἠθοποιΐα, γενικά, εἶναι πιό ἐλεύθερη στὴν ἔκφραση· μπορεῖ νά φθάσῃ μὲ τὴ μίμησιν τὴν ἴδια σχεδὸν τὴν πραγματικότητα καί στὴ φωνὴ καί στές κινήσεις. Κάποτε μάλιστα χρησιμοποιοῦν καί ἐξόφθαλμες ὑπερβολές, ὅπως κάθε τέχνη σχεδόν, γιὰ νά προκαλέσῃ δυνατώτερη τὴν ἐντύπωση μιᾶς λεπτομέρειας.—Εἶναι κι' αὐτὸ τεχνικὸ στοιχεῖο. Ἀλλὰ ἡ φωνὴ ἐκείνου πού ἀπαγγέλλει, ὅπως κι' οἱ κινήσεις τοῦ κορμιοῦ κι' οἱ μορφασμοὶ τοῦ προσώπου ὀφείλουν νά μὴ ὑπερβαίνουν ὠρισμένα ὄρια, ὄρια μετρημένα μὲ τοὺς αἰσθητικούς κανόνες τοῦ ὠραίου, πού ἀντιστοιχοῦν στὸν πρόσωπικὸ χαρακτήρα τῆς ἀπαγγελίας ὡς λεπτῆς τέχνης.

Εἶναι βέβαια ἡ ἀπαγγελία κλάδος τῆς ὑποκριτικῆς ὅπως εἶναι καί ὑπηρετῆς τῶν τεχνῶν τοῦ λόγου, ἀλλὰ στὸν τρόπο διατηρεῖ ὅπως δὴποτε τὴν αὐτοτέλεια της.

Ἡ ἀπαγγελία μπορεῖ τώρα νά ὀρισθῆ μὲ κάποια σαφήνεια ὅτι εἶναι μιὰ τέχνη ἐρμηνευτικῆ τῶν τεχνικῶν εἰδῶν τοῦ λόγου μὲ δικό της τρόπο.

Ἐχει δηλαδὴ σκοπὸ νά βοηθήσῃ τοὺς ἀκροατές, μὲ τὸ δικό της, καλλιτεχνικὸ τρόπο, νά νοιώσουν καλὰ τὸ νόημα τοῦ συγγραφέα καί νά

* Εἰσήγηση γιὰ τὴν ἀπαγγελία. Εἰπώθηκε στὸ «Ριάλτο» Λεμεσοῦ ἀπ' ἀφορμὴ ἐνὸς Ρεσιτάλ τῆς Δίδος Νίκης Ἀδάμου, στές 16)2)1940.

καταληφθῶν κι' ἀπὸ τὰ ἴδια συναισθήματα, πού εἶχεν ἐκεῖνος καὶ πού ποθοῦσε ὅλοι οἱ ἀναγνώστες του νὰ νοιώσουν καὶ νὰ δοκιμάσουν, ὅταν ἔδειξε τὸ ἔργο του στὴ δημοσιότητα. Ἡ ἐπικοινωνία μας λοιπὸν μὲ τοὺς ἀληθινούς καὶ ὠραίους πνευματικούς κόσμους τῶν λογοτεχνῶν, ποῦναι καὶ τῶν ἴδιων ὁ σκοπός, εἶναι καὶ ὁ σκοπός τῆς ἀπαγγελίας. Κοινὸς σκοπός, ἀλλὰ δύσκολος νὰ πραγματοποιηθῇ. Κι' ἐδῶ εἶναι πού ἡ ἀπαγγελία βρῖσκει τὴ δικαιολογία τῆς ὑπαρξης της, γιατί ὅ,τι οἱ ἄλλες τέχνες τοῦ λόγου μᾶς μεταδίνουνε ἄτονα καὶ θολά, αὐτὴ μᾶς τὸ ἐκφράζει πιὸ ζωντανά καὶ πιὸ παραστατικά, τὸ ἐνσαρκώνει, ἔτσι νὰ ποῦμε, σὲ ἤχους καὶ κινήματα καὶ μορφασμούς, μὲ τόση δύναμη, ὥστε νὰ γίνεται πιὸ χειροπιαστό.

Τὰ κυριώτερα μέσα γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ εἶναι, ὅπως εἶπαμε,

α) ἡ φωνὴ μὲ τὸ ὕψος, τὴν ἔνταση καὶ τὸ χρῶμα της, (κάμψεις καὶ μεταπτώσεις), μὲ τὸν τονισμό καὶ τὲς παύσεις της.—Μουσικὸ στοιχεῖο.—

β) οἱ κινήσεις, πού ξεχωρίζονται σὲ κινήσεις τῶν χειρῶν (χειρονομίες) τοῦ κορμιοῦ καὶ τοῦ προσώπου, (οἱ μορφασμοὶ ἢ γριμάτσες)—Μιμικὸ στοιχεῖο. Ἀλλὰ καὶ περιβάλλο καταάλληλα διακοσμημένο, ἀνάλογος φωτισμὸς καὶ μουσικὴ ὑπόκρουση, μὲ ἔκφραση ἀνάλογη μὲ τὸ γενικὸ νόημα τοῦ κομματιοῦ, προσθέτουνε πολὺ στὴν ἐκφραστικότητα τῆς ἀπαγγελίας, ποῦναι ὁ φορέας τῶν μορφῶν τῆς σκέψης καὶ τῶν κινήματων τῆς ψυχῆς στοὺς ἀκροατές. Ἡ φωνή, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, πρέπει νάχει καθαρότητα, νάβαι γλυκιὰ καὶ μελωδική, νάχει μιά μουσικότητα μέσα της, κυριώτατα στὴν ἀπαγγελία λυρικῶν ποιημάτων, ὅπως ἡ ἀποψινὴ, γιατί τὰ λυρικά ποιήματα εἶναι σάν τραγούδια καὶ τὸ περιεχόμενον τους, λεπτὸ καὶ τρυφερό, εἶναι σάν ποτισμένο μὲ τὸ πνεῦμα τῆς μουσικῆς, ὥστε νὰ μὴ μπορούμε νὰ χωρίσωμε τὸ ἓν' ἀπ' τ' ἄλλο. Νάβαι ἀκόμα καὶ δυνατὴ γιὰ νὰ ἐξασκῇ τὴν ἀπαιτούμενη ἐντύπωση καὶ νὰ διεγείρῃ καὶ νωθρὲς ψυχές ἀκόμα· εὐλύγιστη, νὰ κόβεται ἀπότομα ἢ νὰ σέρνεται σὲ μακρὸς καὶ νὰ κυματίζῃ ἀνάλογα μὲ τὰ σαλέματα τοῦ νοῦ καὶ τοὺς παραδαρμούς τῆς ψυχῆς.

Ὁ Δημοσθένης, πού σ' αὐτόνε βρῆκε ἡ ἀπαγγελία, τουλάχιστον ἡ ρητορικὴ, τὸν ἀριστοτέχνη της, γνώρισε πολὺ καλὰ τὴν ἀξία τῆς καθαρότητος καὶ τῆς δυνάμεις τῆς φωνῆς στὴ ρητορικὴ ἀγόρευση. Εἶναι γνωστὸ πὼς, ὅταν ἀποφάσισε νὰ γίνῃ ρήτορας καὶ νὰ ἀφιερῶσιν τὸν ἑαυτὸ του στὴν ὑπηρεσία τῆς πατρίδας του μετὰ τὸ ἄκουσμα τοῦ ρητορικοῦ λόγου τοῦ πόλιτικοῦ Καλλίστρατου στὸν Ὀρωπό, ἔβαζε μικρὰ χαλκίκα στὸ στόμα του γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ προφέρῃ καθαρὰ τὸ γράμμα ρ ἢ ἀνέβαινε ἀνηφοριῆς ἀπαγγέλλοντας γιὰ νὰ δυναμώσῃ τὸ στήθος καὶ τὴ φωνή του.

Ἀλλὰ κι' οἱ κάμψεις τῆς φωνῆς κι' οἱ παύσεις της ἀνάλογα μὲ τὴν ὀρθὴ στίξι καὶ ὁ ὀρθὸς τονισμὸς, ὄχι μονάχα τῆς κάθε λέξης χωριστὰ ἀλλὰ καὶ τῆς κάθε φράσης κατὰ τὸ μέτρο πού ἀπαιτοῦν τὰ ἀδρότερα νοήματα ἢ συναισθήματα, προσθέτουνε πολὺ στὴν ἀκρίβεια τῆς καλλιτεχνικῆς ἔκφρασης.

1. Παράδειγμα κυματισμοῦ ἢ μουσικοῦ τονισμοῦ.

Σὲ κάποια παράσταση ἀρχαίου δράματος στὲς Ἀθῆνες κάποιος ὑποκριτὴς ἀπάγγειλε τὴ φράση «γαλὴν' ὄρῳ» (γαληνὰ ὄρῳ=βλέπω γαλήνην μπροστά μου) σὰν νὰ εἶχε στὸ «γαλὴν'» περισπωμένη, δηλ. ἀνέβασε πρῶτα τὸν τόνο τῆς φωνῆς (ὄξεϊα) καὶ ἀντὶ νὰ τὸν κρατήσῃ σ' ἐκεῖνο τὸ ὕψος τότε χαμήλωσε κάνοντας περισπωμένη δηλ. ἀπάγγειλε τὴν λέξη «γαλὴν» (γάτα), ὁπότε ἀντὶ νὰ βλέπῃ γαλήνη, ἔβλεπε γάτα.—Τὸ θέατρο ἀντιλαμβάνεσθε, ὅτι ξέσπασε σὲ σπαρταριστὰ γέλοια.—

2. Παράδειγμα δυναμικοῦ τονισμοῦ.

Παίρνω τὴ φράση «Σὺ εἶπες αὐτὰ τὰ λόγια». Ἀμέσως καταλαβαίνετε ὅτι τέσσαρες διαφορετικὲς σημασίαι προκύπτουν, ἂν κάθε φορά τονίζω ἰσχυρότερα μιὰ ἀπὸ τὲς τέσσαρες αὐτὲς λέξεις δηλ. ἄλλο νόημα ἔχει ἢ ἴδια αὐτὴ φράση ἂν πῶ «**Σὺ** εἶπες αὐτὰ τὰ λόγια», ἄλλο ἂν πῶ «Σὺ εἶπες αὐτὰ τὰ **λόγια**», ἄλλο ἂν πῶ «Σὺ εἶπες αὐτὰ τὰ **λόγια**» καὶ ἄλλο ἂν πῶ «Σὺ εἶπες αὐτὰ τὰ **λόγια**».

3. Παράδειγμα παύσης τῆς φωνῆς.

Παίρνω τὸν χρῆσμο τοῦ Λοξία. «Ἦξεις, ἀφήξεις οὐ τεθνήξεις ἐν πολέμῳ». Ἄν σταματήσω στὸ ἀφήξεις (βάλω κόμμα) θὰ βγῆ νόημα ὀλοτελα ἀντίθετο μὲ τὸ νόημα, πού βγαίνει, ἂν σταματήσω στὸ οὐ.

Οἱ χειρονομίαι, οἱ κινήσεις τοῦ κορμιοῦ κι' οἱ μορφασμοὶ πρέπει νὰ εἶναι κι' αὐτὰ μετρημένα ἀνάλογα μὲ τὲς ἀπαιτήσεις—τῆς καλλιτεχνικῆς φόρμας ἢ ἀπλᾶ κομψῆς ἐμφάνισης οὔτε περισσότερο οὔτε λιγώτερο (περιωρισμένα ὄρια).

Τῶν χειρῶν οἱ κινήσεις πόσο δύσκολο εἶναι νὰ κρατιοῦνται μέσα στὰ ὅρια τῆς αἰσθητικῆς μόνο οἱ ἠθοποιοὶ «ἐξ ἐπαγγέλματος» γνωρίζουν ἴσως καλὰ. Γι' αὐτὸ πολλοὶ προτιμοῦν—κι' εἶναι προτιμότερο—νὰ τὰ κρατοῦνε τὰ χέρια τους μπροστά δεμένα παρά νὰ κάνουν κινήσεις ὑπερβολικὲς καὶ γελοῖες.

Ὁ Δημοσθένης στὲς πρόβες τῶν ρητορικῶν του λόγων κρεμοῦσε ἓνα ξίφος ἀπ' τὴ στέγη, ἀκριβῶς ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀριστερό του ὤμο καὶ σ' ἐλάχιστη ἀπόσταση, γιὰ νὰ νικήσῃ κάποια νευρική του κίνηση.

Οἱ μορφασμοὶ τοῦ προσώπου ἔχουνε κι' αὐτοὶ λεπτότατες ἀλλαγές ποῦναι ἀρκετὰ δύσκολο νὰ τὲς ἐπιτύχει κανεὶς, γιὰτὶ στὸ πρόσωπο πρέπει νὰ ζωγραφίζονται ὅλες οἱ καταστάσεις τῆς ψυχῆς καὶ στὸ βαθμὸ τῆς ἔντασης τους. Ὁ ἀληθινὸς ὁμως καθρέφτης τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ μάτι. Ἡ ματιὰ θὰ μᾶς δείξει πόσο βάθος ἔχει ὁ πόνος, πόση μανία ὁ θυμὸς, πόση δύναμη τὸ πάθος.

Γενικὸς ὅρος γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀπαγγελίας εἶναι νᾶσαι, ἐξῶ ἀπὸ τὴν τεχνικὴ τῆς ἀπαγγελίας, κύριος τοῦ ἑαυτοῦ σου, νὰ κρατιέσαι, ἔτσι νὰ ποῦμε, στὴ φόρμα σου, ἂν εἶναι δυνατό—κι' εἶναι—ν' ἀκούεις ὁ ἴδιος τὴ φωνή σου ὅταν ἀπαγγέλλεις, καὶ νᾶχεις συνείδηση τῆς ἔκτασης τῶν κινήσεων σου. Ὅσο κι' ἂν ἡ ἀπαγγελία ἀπαιτεῖ νὰ μεταφερθῆς σὲ καταστάσεις ἰσχυρῶν παθῶν καὶ νὰ γίνῃς ἄλλος ἀπ'

δ,τι είσαι, είναι απαραίτητο να μη ξεχνᾶς τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ ξέ-
ρης τί κάνεις. Αὐτὸ θὰ σοῦ ἐξασφολίση τὸ χρυσὸ μέτρο τῆς ἐπιτυχίας.
Ὁ Γάτος Γράκχος, ὅπως μᾶς ἱστορεῖ ὁ Πλούταρχος, εἶχε τὴν πρόνοια,
σὰν ἀγόρευε νὰ βάζῃ δίπλα στὸ βῆμα ἓνα δοῦλο μὲ τὴν διαπασών,
γιὰ νὰ τοῦ ὑπενθυμίζει μ' αὐτὴ, τὸ ὕψος καὶ τὴν ἔνταση τῆς φωνῆς,
ποῦ ταίριαζε νὰ κρατῇ ὅταν παραφερόταν ἀπὸ τὴν σφοδρότητα τοῦ
πάθους κ' ἀνέβαινε σὲ ὑπερβολικὰ ψηλὰς νότες, ἢ νὰ τοῦ τραυᾶ τὴν
τῆβρονο στὲς ὑπερβολικὰς κινήσεις. Κι' ὁ Δημοσθένης πάλι ἀπάγγελλε
συχνὰ μπροστὰ στὴν τρικυμισμένη θάλασσα, γιὰ νὰ ἐξοικειωθεῖ στὸ
ἀντίκρουσμα μιᾶς ἄλλης θάλασσας, τῆς θάλασσας τοῦ πλήθους, ποῦ
σάλευε καὶ κείνη ἄγρια κάποτε καὶ μπορούσε νὰ ρίξει ἓνα ρήτορα σὲ
σύγχυση. "Ἐνοιωθε πὼς ἔπρεπε νὰναὶ κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, γιὰ νὰ
μπορεῖ νὰ ἐπιβάλλεται καὶ στοὺς ἄλλους καὶ μάλιστα στὲς πιὸ δύσκο-
λες περιστάσεις.

Γιὰ νὰ μπορέσει ὅμως ἓνας νὰναὶ κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του στὲς
δοκιμασίαι μιᾶς ἀπαγγελίας, πρέπει ἀπαραίτητα νὰ ἐκπληρώνεται κι'
ἓνας ἄλλος ὅρος. Κι' αὐτὸς εἶναι ἡ καλὴ κατανόηση τοῦ συγγραφέα
ἀπὸ κείνον ποῦ ἀπαγγέλλει.

Κάθε λέξη ἀντιπροσωπεύει μιὰν ἔννοια· ἔχει μάλιστα δική της ζωὴ
καὶ δικὸ της χρῶμα, μερικὲς λέξεις, δηλ. ἔννοιαι, μᾶς δίνουνε μιὰ σκέψη
καὶ μερικὲς σκέψεις δένονται μ' ἓνα λογικὸ τρόπο καὶ μᾶς δίνουν ἓνα
γενικώτερο νόημα, ποῦ πρέπει νὰ διερμηνευτεῖ καλλιτεχνικά. "Ὅλα
λοιπὸν, ὅσα εἴπαμε παραπάνω, ἢ φωνὴ μὲ τὴν ἔνταση, τὸ ὕψος καὶ
τὸ χρῶμα τῆς (κάμψεις καὶ μεταπτώσεις), μὲ τὸν τονισμὸ καὶ τὲς παύσεις,
τὲς βοηθοῦμενες ἀπὸ τὴ στίξη, ποῦ καθοδηγεῖ τὴν ὀρθὴ κατανόηση,
κι' ἔπειτα, οἱ κινήσεις τῶν χεριῶν, ἢ στάση τοῦ κορμιοῦ κι' ἢ γριμάτσα,
κανονισμένα σύμφωνα μὲ τὴ δύναμη τῶν ἢ τὸ βαθμὸ τῆς ὀρθῆς κατα-
νόησης καὶ τέλος ἡ συνειδηση τοῦ τί κάνομε, ὅλα αὐτά, λέγω, ἡρμο-
σμένα σύγχρονα σὲ μιὰ προσπάθεια δίνουνε τὴν καλλιτεχνικὴ ἔκφραση
στὸ ἀντικείμενο τῆς ἀπαγγελίας.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπλὴ τέχνη ἡ ἀπαγγελία· εἶναι κάτι πολυσύνθετο
καὶ αἰσθητικὰ λεπτότατο καὶ σοφὸ καὶ δύσκολο. Μονάχα ἐξαιρετικὰ
χαρίσματα, φυσικὰ καὶ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ, ἐκείνου ποῦ ἀπαγγέλλει
μποροῦν νὰ κάμουν τὸ ἔργο τῆς κάπως εὐπρόσιτο κι' εὐκολώτερο. Γι'
αὐτὸ εἶναι σπάνιοι ὅσοι ἀπαγγέλλουνε καλὰ. Οἱ πιὸ πολλοί, ποῦ ἐπιχει-
ροῦν, πειθονται νὰ ἐγκαταλείψουν ἀμέσως σχεδὸν τὸ τόλμημά τους.

Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε πὼς κείνος ποῦ ἀπαγγέλλει εἶναι ἀλη-
θινὸς δημιουργός, γιὰτι κι' ἀπάνω ἀπ' ὅλα τὰ μέσα καὶ τὴν τεχνικὴ
τοῦ, ποῦ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ ἓνας, στέκει κάτι πιὸ λεπτὸ ποῦ δὲν
μπορεῖς νὰ τὸ ἐκφράσεις μὲ λόγια, κάτι ἀπροσδιόριστο, ὁ ἰδιαίτερος
ἐκείνος τρόπος ποῦ δίνει στὴ διερμηνεία τὴν προσωπικὴ σφραγίδα τοῦ
τεχνίτη, ὁ καθολικὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἔνσαρκώνει τὸ νόημα, τὴν
ψυχὴ τοῦ συγγραφέα. Ἡ ψυχὴ τοῦ τεχνίτη τῆς ἀπαγγελίας πρέπει νὰναὶ
τὸ ἴδιο πλούσια καὶ λεπτὴ, ὅπως τοῦ τεχνίτη τοῦ λόγου. "Ἐτσι μὲ
κάθε δικαίωμα μιλάμε καὶ γιὰ creation ἀληθινὴ καὶ στὴν ἀπαγγελία.
Τὰ ἄψυχα γράμματα ἓνος βιβλίου, ἂν ἔλειπε ὁ καλὸς ἐρμηνευτής, δὲ
θὰ μᾶς μιλούσανε μὲ τὴν ἀκριβεία καὶ τὴν καθαρότητα ἢ τὴν πειστι-
κότητα, μὲ τὴν ὁποῖαν μιλεῖ ἐκείνος.

Ρώτηξαν κάποτε τὸν Δημοσοθένη «τί τὸ κύριον ἐν τῷ λόγῳ» κι' εἶχαν ἀμέσως τὴν ἀπάντησιν: «Ἡ ὑπόκρισις τὸ πρῶτον, δεύτερον ἢ ὑπόκρισις καὶ τρίτον ἢ ὑπόκρισις». Τοῦτο θὰ ἦταν ἀρκετό, νομίζω, γιὰ νὰ δειξοῖ τὴν δύναμιν τῆς ἀπαγγελίας.

Ὡς τώρα μίλησα γενικά γιὰ τὴν ἀπαγγελίαν. Ἐδῶσα τὸν ὀρισμὸν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς, τὰ μέσα τῆς καὶ τὴν τεχνικὴν τῆς, καὶ δυὸ ἀπὸ τοὺς πιὸ σημαντικοὺς ὄρους πού χρειάζονται νὰ τηροῦμε γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς, καθὼς καὶ γιὰ τὴν δύναμιν τῆς καὶ τὴν ἀξίαν τῆς, ὡς τέχνης.

Ἡ ἀπαγγελία παίρνει διάφορα ὀνόματα—ρητορικὴ, ποιητικὴ, κ.λ.π. σχετικὰ μὲ τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸν τρόπον τῆς. Ἡ ἀποψινὴ θᾶναι μονάχα ποιητικὴ καὶ ἴσως γι' αὐτὸ θᾶπρεπε νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ προσθέσω κάτι ἀκόμα, πού θᾶξιξε κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ μὴ παραλειφθεῖ.

Ὁ ποιητὴς συνεπαίρνεται ἀπὸ τὸ πάθος καὶ κινῶντας ὀρμητικὰ τὰ φτερὰ τῆς φαντασίας ζητᾷ νὰ κατακτήσῃ τὰ ὕψη, θέλγεται ἀπὸ τὰ ὄραματα τῆς φαντασίας καὶ μὲ τὸ συναίσθημα πότε αἰθέριον λεπτὸ καὶ πότε φλογερὸν σὰ λαύρα μεταρσιώνεται ἔνθεος ἐπὶ τὴν χώραν τοῦ ἰδεατοῦ. Ἐκεῖ ὅμως, ἐπὶ τὸ ποιητικὸν τοῦ μεθῦσι, βυθίζει τὴν ματιὰν στοὺς φωτεροὺς κόσμους τοῦ καλοῦ κι' ἐμπνέεται τὰ δημιουργήματα του, πῶναι ἢ μετενσάρκωσι τῶν κόσμων αὐτῶν κάτω ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ ἔντεχνου λόγου. Ἐκεῖ τὸν καταυγάζει σύγχρονα καὶ τὸ γαλήνιον φῶς τοῦ λογιανοῦ, πού σὰν χαλινάρι ἀτίθασσον ἀλόγου, θὰ τοῦ δαμάσῃ τὴν ἀκράτητον ὀρμὴν, θὰ τῆς κανονίσῃ τὸ βῆμα, ὑποτάσσοντας τὴν ἐπὶ μαγευτικὸν ρυθμὸν καὶ θὰ τὴν ἀφήσῃ κατόπι νὰ ξεχυθῇ κρᾶμα μουσικῆς μαζὶ καὶ σκέψης. Κάτω ἀπὸ τὴν πνοὴν τοῦ διονυσιακοῦ καὶ ἀπολλώνειου πνεύματος θὰ πλαστουρηθῇ τὸ ποίημα, μιὰ μουσικὴ σύνθεσις ὥραϊα μαζὶ κι' ἀληθινὴ καὶ μεγάλῃ. Ἡ οὐσία τῆς ποιήσεως εἶναι κάτι πιὸ βαθύ καὶ πιὸ αἰθέριον ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ συλλάβῃ κοινὸς ἄνθρωπος. «Φιλοσοφώτερον καὶ σπουδαιότερον ἱστορίας ἢ ποιήσεις». Εἶπανε τὴν ποιήσιν ἀκόμη ἀδέλφιν τῆς μουσικῆς, γιὰτὶ ἀποτείνονται κι' οἱ δυὸ ἐπὶ τὸ συναίσθημα κι' ἔχουν κοινὸν τὸ ρυθμὸν. Καμμιά φορὰ συνεργάζονται σὰν πραγματικὰ ἀδέλφια, ὅπως ἐπὶ τὴν μελοποίησιν λυρικῶν ποιημάτων, ἄλλοτε ὅμως ἢ μουσικὴ ὑπηρετεῖ τὴν ποιήσιν, ὅπως ἐπὶ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας λυρωδούς, πού τὸ μέλος πλησίαζε τὴν φυσικὴν ὁμιλίαν.

Κάποτε ὅμως λυτρῶνονται ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλην κι' ἀκολουθεῖ κάθε μιὰ δικὸν τῆς δρόμον καὶ τότε παίρνουνε καὶ ξεχωριστὰ ὀνόματα: Καθαρὴ Ποίησις καὶ Καθαρὴ Μουσικὴ. Ἡ μουσικὴ λυτρῶνεται ἀπὸ τὰ συγκεκριμένα στοιχεῖα τῆς ποιήσεως, ἐκφράζει τὴν ψυχὴν τῶν πραγμάτων χωρὶς νὰ χρησιμοποιεῖ ὀρατὰς μορφάς, τὲς εἰκόνας πού φέρνουν οἱ λέξεις, ὅπως κάνει ἢ ποιήσιν, ἀλλὰ μ' ἕνα ἄοριστον καὶ ἀφηρημένον τρόπον, ἄυλον, μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς, πού καμμιά ἄλλη τέχνη δὲ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιοῖσιν. Γι' αὐτὸ ἢ μουσικὴ μόνῃ ἔχει ἀπ' ὅλες τὴν πιὸ μεγάλην ἐκφραστικὴν δύναμιν. (Beethoven). Ἡ καθαρὴ ποιήσιν πάλιν προσπαθεῖ νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν μουσικῶν στοιχείων, τῶν ρυθμικῶν μορφῶν καὶ νὰ γίνῃ ὀλότελ' ἀνεξάρτητον τέχνη. Ὁ ρυθμὸς ὅμως, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐπὶ τὴν ποιήσιν δὲν ἐμποδίζει τὴν ποιητικὴν σύλληψιν καθόλου, οὔτε καὶ καταστρέφει τὴν ποιητικὴν ἔκφρασιν, τὴν ποιητικὴν φόρμιν, γιὰτὶ εἶν' ἄπειρα

εὐλόγιστος, ἔκτος στὰ χέρια ἀδεξίων στιχοπλόκων. Ἡ ποίηση, ἡ φυσικὴ κι' αὐθόρμητη, ἡ ἀπαλλαγμένη κι' ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς γραφῆς, ὅπως εἶναι ἡ λαϊκὴ ποίηση, γεννήθηκε μὲ τὸ ρυθμὸ, εἶν' ἀχώριστη κι' ἀπὸ τὴ μουσικὴ, ὅπως κι' ἀπὸ τὸν χορὸν ἀκόμα, γιατί ἔχει κι' ἐκεῖνος τὸ ρυθμὸ οὐσιαστικώτατο στοιχεῖο. Ὁ χορὸς δὲν εἶναι παρὰ αὐτὸς ὁ ρυθμὸς μεταφρασμένος σὲ κίνηση.

Καὶ τώρα ἄς ἔρθουμε στὴ σχέση πού ἔχει ἡ ποιητικὴ ἀπαγγελία μὲ τὴν ποίηση καὶ τὴ μουσικὴ. Ὅπως εἴπαμε καὶ στὴν ἀρχή, πρέπει ἡ ἀπαγγελία νὰ μᾶς ἐρμηνεύει ὅσο μπορεῖ ζωντανὰ καὶ πιστὰ τὸ νόημα τοῦ ποιητῆ μὲ τρόπο αἰσθητικὸ. Ἔτσι δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ υποταχθῆ στὴν ποίηση. Θὰ υποταχθῆ ἀκόμη καὶ στὴ μουσικὴ, ἐφ' ὅσο ὁ ρυθμὸς κυριαρχεῖ σ' ὅλο τὸ ποίημα μὲ τρόπο ἀναμφισβήτητο, ὥστε τὸ αἶσθημα τοῦ ρυθμοῦ νὰ ἐκμηδενίζει σχεδὸν τὸ νόημα, ὅπως συμβαίνει μὲ μερικὰ ἀναπαιστικά γνωστὰ σας, π. χ. «Ἀπὸ κρότον ὀργάνων βοῖζει τῆς Γραβιάς» Ἐδῶ βλέπετε καθαρῶτα πὼς τὸ εὐάρεστο συναίσθημα γενιέται μονάχα ἀπὸ τὸ ρυθμὸ καὶ τὰ πολλὰ ρ (παρήχηση), ἀλλὰ ὅσον ἀφορᾷ τὴ φωνή,—μουσικὸ στοιχεῖο—καὶ στὲς πλείστες περιπτώσεις τῶν δανεικῶν ρυθμικῶν στοιχείων, ὅπως καὶ στὲς ὁποιοσδήποτε κινήσεις, ἡ ἀπαγγελία διατηρεῖ ἀπόλυτη ἐλευθερία, γιατί, ὅπως εἴπαμε, ἔχει δικὸ τῆς τρόπο.

Κοιτάζοντας καλύτερα θὰ δοῦμε πὼς ἡ ἀπαγγελία ἔχει ἕνα πλεονέκτημα ἀπέναντι τῆς ποίησης, ὅτι βρίσκει ἔτοιμο τὸ ὑλικὸ κι' ὅτι ἀκόμη ἔχει περισσότερα καὶ παραστατικώτερα ἐκφραστικὰ μέσα παρὰ ἐκείνη. Ἄλλὰ πρέπει κι' ὁ τεχνίτης τῆς ἀπαγγελίας ν' ἔχει ψυχὴ ποιητικὴ, νὰ κάνει δικές του τὲς συλλήψεις τοῦ ποιητῆ καὶ νὰ νοιώθει ὅ,τι νοιώθει ἐκεῖνος κι' ἀκόμα, τὸ πιὸ δύσκολο, νὰ μεταμορφώνεται σ' ὅ,τι ἐκεῖνος θέλει. Πρέπει ἀληθινὰ νὰναι προικισμένος μὲ τὴ μαγικὴ δύναμη τοῦ μυθολογικοῦ Πρωτέα. Ὁ Παλαμᾶς δὲν ἔχει ἄδικο πού λέει τὸν καλὸ τεχνίτη τῆς ποιητικῆς ἀπαγγελίας «ἀδελφί τοῦ ποιητῆ».

Μπροστὰ στὴ μουσικὴ ὅμως, καὶ μάλιστα τὴν καθαρὴ, μειονεχτεῖ γιατί δὲν ἔχει τὸν ἀόριστο καὶ μυστηριώδη χαρακτήρα τῆς, κι' οὔτε τὸ ρυθμὸ, παρὰ σ' ἐλάχιστες περιπτώσεις, ἀλλὰ, τὸ ἐνάντιο, ἔχει πιὸ συγκεκριμένα πράγματα καὶ μάλιστα—συνδυασμοὺς σκέψης δύσκολους, ἄς εἶναι πρωτόκουστοι καὶ πρωτοφανέρωτοι στὸ μυαλὸ κάποτε. Ἔτσι χάνει πολὺ ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς ὑποβολῆς.

Καλὴ μουσικὴ μπορεῖ ν' ἀρέσει σ' ὅλους καὶ τοὺς πιὸ ἀνίδεους καὶ σὲ ζῶα ἀκόμη. Εἶναι γνωστὸς ὁ μῦθος τοῦ Ὀρφέα, πού ἡμέρευε τ' ἀγρίμια καὶ πού συγκινοῦσε καὶ τᾶψυχα ἢ τὴν παγερὴ καρδιά τοῦ Ἄδη. Ὁ Πίνδαρος γιὰ νὰ μᾶς δεῖξει τὴ δύναμη τῆς αὐτῆ, μᾶς ἔδωσε στὸν Ἀΐ. Πυθιόνικο μιά ἀπὸ τὲς ὠραιότερες ποιητικῆς εἰκόνες, πού συνάντησα στὴ ζωὴ μου. Σὰς ἀπαγγέλλω ἕνα μέρος ἀπὸ τὴ μετάφραση Λεκατοῦ, μολοντί δὲν ἐπιτυγχάνει καὶ τόσο.

Λύρα χουσῆ πού ὁ Ἄπόλλωνας κι' οἱ ὁμορφομάλλες Μούσες
Κρατοῦν' ἀρχὴ ἀναγάλλιασης, τὰ βήματα ὀδηγᾶς,

Καὶ πειθαρχοῦν στοὺς φθόγγους σου οἱ τραγουδιστὲς τὴν ὦρα
Πού ρυθμικὸ προανάκρουσμα δονοῦμενη ἀντηχᾶς.

Ἐσὸ τοῦ αἰώνιου κεραυνοῦ τὴν φλογερὴ τὴ λόγχη
 Σβήνεις ἐσύ! Κοιμήθηκε στὸ σκῆπτρο τοῦ Διὸς
 Κρεμώντας τὰ αἰθερόλαμνα φτερούγια στὰ πλευρὰ του

Τῶν ἄμετρων πετούμενων ἀφέντης ὁ ἀητός....
 Σύγνεφο μαῦρο τοῦγυσες στὸ ἀγκιστρωτὸ κεφάλι
 Καὶ μὲ γλυκὸ τοῦ ἐσφάλισες τὰ ἐλέφαρα κλειδί,
 Μ(ὰ) ἀγάλι ὡς τὸν κυκλώνουνε στὸν ὕπνο του οἱ ριπές σου
 Κυματιστὰ τὴν πλάτη του κουνάει τὴν ἀπαλή.

Οἱ κραδασμοὶ τῆς κιθάρας ἔχουνε πάρει ἀπὸ τὸν αἰτὸ τὴν ἀδάμαστη
 δύναμη καὶ τὸν ἔχουνε καθυποτάξει.

Τῆ μουσικῆ ἀληθινά, τὴν νοιώθουμε ὀλότελα παθητικά, σάν, νὰ
 ποῦμε, μ' ὄλο μας τὸ εἶναι. Ἔρχεται μὲ τὴν αἰθέρια γλῶσσα τοῦ ρυθμοῦ
 καὶ τῆς ἁρμονίας τῶν ἤχων, μπαίνει κατ' εὐθεία στὴν ψυχὴ μας καὶ
 μᾶς μαγεύει. Στους ἀκροατὲς τῆς καθαρῆς μουσικῆς δὲν συνεργάζονται
 μὲ τάκουστικά αἰσθητήρια τὰ διάφορα κέντρα τοῦ μυαλοῦ καὶ κυριώτατα
 τὸ κριτικό. Ἐκεῖ λείπουν τὰ νοήματα κι' ἴσως ἐπειδὴ τὸ μυαλὸ
 δὲν ἔχει ἀπὸ τὸ συνειθισμένο ὕλικὸ νὰ ἐπεξεργασθεῖ ἢ ἴσως ἐπειδὴ δὲ
 μπορεῖ νὰ ἐπεξεργασθεῖ τὸ καθαρὰ μουσικὸ ὕλικὸ, γι' αὐτὸ ὑποτάσσεται
 στὴν ὑποβολὴ του. Στὴν ἀπαγγελίᾳ ὁμως συμβαίνει κάτι τὸ ἐνάντιο.
 Ἡ ἀπόλαυση δὲν εἶναι παθητικὴ, δὲν μπορεῖ νᾶναι παθητικὴ. Τὸ μυαλὸ
 καὶ μάλιστα τὸ κριτικὸ κέντρο του πρέπει νὰ πάρει ἐνεργητικὴ στάση.
 Τὸ μυαλὸ ἐδῶ πρέπει νᾶναι ἀνοικτὸ γιὰ νὰ δεχτεῖ στὴ φαντασίᾳ τὲς
 ποιητικὲς εἰκόνας καὶ νὰ θέσῃ σὲ κίνηση τὸ μηχανισμό τοῦ λογισμοῦ
 γιὰ νὰ πάρει ξεκάθαρες τὲς σκέψεις τοῦ ποιητῆ κι' ἔτσι νὰ ἐτοιμάσει
 καὶ νὰ ἐκδώσει τὴν ἀπόφασή του καὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὁμορφιὰ
 τῶν ποιητικῶν δημιουργημάτων ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν τελειότητα τῆς τέχνης
 τῆς ἀπαγγελίας.

N. ΕΙΟΥΤΑΣ

ΑΝΟΙΞΗ

Χαρὰ τριγύρω· στὴν ἀκρολιμνιά
 τρελλοὶ νομίζω φτάσανε ζωγράφοι,
 καὶ παίζοντας ἐκεῖ τὴν καλαμιὰ
 τὴν βάφουσε μ' ἀναλυτὸ χρυσάφι.
 Τ' ἀγέρι τρυφερὰ χαϊδεύει μιὰ
 ροδόχρωμη ἀνεμώννα στὸ χωράφι,
 καὶ δαντελλένιον ἴσκιο ἢ συκαμιὰ
 μὲ τοῦ ἥλιου τὴν ἀχτίδα ἀπαλογράφει.
 Ἥλιος, λαχτάρᾳ, πόθος καὶ χαρὰ,
 σταλάζουν μιὰ ἀνοιξιὰτικὴ γαλήνη
 στὰ στάχυα, στὰ καλάμια, στὰ νερά.
 Τόση τριγύρω ἀπλώνεται σαγήνη,
 ποὺ κ' ἡ ψυχὴ μου ἀκόμα λαχταρᾷ
 στὴ λίμνη κάποιο νούφαρο νὰ γίνει.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ

Ε Α Ρ Ι Ν Ο

Σάν μακρυνά μηνύματα άπ' άξέχαστες
μορφές άγαπημένες,
καί σά γυρίσματα νοσταλγικά
σέ παληές έρωμένες,

Ήρθαν αύτης τής άνοιξης και δόνησαν
τις άναμνήσεις μου όλες
οί μέρες οί γαλάζιες κ' άνέφελες
κ' οί όνειροπόλες . . .

Μέ τής παληάς άγάπης τó χαμόγελο
καί με τήν πίκρα άντάμα
άνέγγιχτο κροντήρι ξέχειλο
άπ' τó θείο νάμα.

Ή! Πρίν φύγουν πάλι οί μακρυνοί μαντάτορες
καί τά μηνύματά τους σβύσουν,
καί τής ψυχής μας τά μπουμπούκια ώς γέρικα
τριαντάφυλλα μαδήσουν,

Άς δώσουμε στήν ώρα αύτή τó υπέρτατο
τοϋ τραγουδιού στολίδι,
κι' άπέ, ώς ή Καλυψώ άς έτοιμάσουμε
στον Όδυσσέα μας τó ταξίδι

Μ Ο Ν Α Ξ Ι Α

Σάν τις παληές άγαπημένες,
γιομάτη νοσταλγία κι' όδύνη,
μέσα στίς ροϋγες τις θλιμμένες
ή έσπέρα άπόψε σιγοσβύνει.

Σάν τις παληές άγαπημένες,
πούφυγαν δίχως νά γυρίσουν,
τά πέταλα άπ' τις άνθισμένες
τριανταφυλλιές θε νά μαδήσουν,

Κ' οί ζέφυροι θε νά ξυπνήσουν
τήν ώμορφιά πού κρύβω έντός μου
κ' ύστερα πάλι θ' άφήσουν
μονάχο στήν έρμιά τοϋ κόσμου.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΤΟ ΥΨΩΜΑ Χ. ΣΩΠΑΣΕ...

Ὁ οὐρανὸς κείνο τὸ πρῶτὸν ἦτανε πάλι συγνεφιασμένος. Οὔτε μιὰ ἀχτίδα ἡλίου δὲν φαινόνταν πουθενά, κ' ἓνα σιγανό, ἐπίμονο ψιχάλισμα μούσκεινε τὰ πάντα. Στὸ ψηλὸ παρατηρητήριον τρεῖς ἄνθρωποι προσπαθοῦσαν νὰ ξεχωρίσουν μέσα στὴν ὑγρὴ καταχνιά τις ἐχθρικές θέσεις καὶ κινήσεις στὴν ἀντίπερα βουνοκορφή καὶ κάτω βαθιὰ στὴ λαγκαδιά. Εἶχανε σκαρφαλώσει κατὰ τὴ νύχτα, μὲ τὸν κίντυνο νὰ γκρεμοτσακιστοῦν στὴν ἄβυσσος, πού σὲ κάθε τους βῆμα ἔχασκε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους. Τὸ ξεροβόρι τοὺς μαστίγωνε ἀλύπητα καὶ τοὺς βάραιναν τὰ σῦνεργά τους, μὰ δὲ δειλιάσανε, δὲ σταθήκανε. "Ὅχι μόνο πὼς τέτοια ἦταν ἡ διαταγή τοῦ συνταγματάρχη : νὰ στήσουν τὸ παρατηρητήριον ὅσο μπορούσαν πιὸ ψηλά καὶ πιὸ κοντὰ στὸν ἐχθρό. Εἶχανε καὶ τὸ δικό τους προσωπικό λόγο : Στὸ ἀπέναντι ὕψωμα Χ. ἦτανε κάπου κρυμμένη ἡ πυροβολαρχία, πού τοὺς βαροῦσε νυχτοῆμερα μιὰ βδομάδα τώρα, καὶ δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ ξεμουτίσουν γιὰ τὴ μεγάλη ἐπίθεση. Μὰ προπάντων γιὰ τὴ φωτιά, πού ἀθέατο ξερνοῦσε τὸ κανόνι ἀπ' ἐκεῖ, σκότωσε χτές τὸν Ἀλέξη, τὸ ἀγαπημένο παιδί τοῦ λόχου, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Θανάση, πού τώρα παιδεύεται νὰ σκίσει μὲ τὸ λεπίδι τῆς ματιᾶς του τὴν καταχνιά, γιὰ νὰ ξανοίξει τὸν ἐπίβουλο ἐχθρό.

Θυμᾶται τὸν Ἀλέξη, πὼς ἔσβυσε ἀναπάντεχα χτυπημένος ἀπὸ ἓνα φλογερὸ κοψίδι τῆς ὀβίδας : "Ἦτανε χτές κατὰ τὸ μεσημέρι πού ἔφτασε τὸ ταχυδρομεῖο. Ὁ Ἀλέξης διάβαζε τὸ γράμμα τῆς Μαρίας, τῆς γυναίκας του, πού τοῦ ἔλεγε γιὰ τὸ παιδί τους, τὸ πρῶτο τους παιδί. Μόλις εἶχε γεννηθεῖ, λέει, ἀνήμερα τῶν Φώτων, «καὶ Φῶτο θὰ τότε βγάλω, γιὰ νὰ μὲ φωτίζει ὅσο πού νὰ γυρίσεις, κ' ὕστερα, ἂν δώσει ὁ Θεὸς κ' ἡ Μεγαλόχαρη, νὰ φέξει στὴ γῆ στὴν οἰκουμένη, ὅπως τώρα ἡ Ἑλλάδα ξαναφώτισε τὸν κόσμον μὲ τὴ φωτιά τῆς λευτεριάς, πού καὶ σὺ τὴ σudaύλιζεις, Ἀλέξη μου». "Ἔτσι τοῦ ἔγραφε ἡ ἀγαπημένη του καὶ δάκρυα περηφάνειας λάμπανε στὰ μάτια του. Ἦρθε κοντὰ στὸ Θανάση νὰ τοῦ ἀνακοινώσει τὴν εὐτυχία του, καὶ τὸν πείραζε πὼς αὐτός, ἐνῶ εἶναι μεγαλύτερος του, θὰ πεθάνει μαγκούφης. "Ἰσα ἴσα κείνη τὴ στιγμή, πού ἓνα πλατὺ γέλιο ξεσποῦσε ὀρμητικὸ ἀπὸ τὸ εἶναι του ὀλάκερο, τότε βρῆκε ὁ θάνατος. Μόλις πρόφτασε ὁ Θανάσης νὰ τὸν πάρει στὴν ἀγκαλιά του. Στὸ βαρὺ του πῆσιμον παρ' ὀλίγον νὰ παρασύρει καὶ τὸν ἴδιον. "Ἐγειρε ἀπὸ τομα μαζί του κρατώντας τὸν ὅσο μπορούσε πιὸ ἀπαλά. Τὰ ξανθὰ του μαλιά ξεφεύγανε ἀπὸ τὸ κράνος του, ἐνῶ τὸ στόμα του, γεμάτο αἷμα, μόλις ψιθύριζε : «Τὸ Φῶτο... Πρόσεχε τὸ Φῶτο καὶ τὴ Μαρία... Πατρίδα μου, σοῦ ἀφήνω τὸ γιό μου...» Κ' ἔκλεισαν τὰ μάτια του ἤρεμα, ἐνῶ ἓνα οὐράνιο χαμόγελο φώτιζε τὴν ὄψη του...

Αὐτὰ ἀνάδευε στὸ νοῦ του ὁ Θανάσης, ἐνῶ μελετοῦσε μὲ τὴ ματιὰ του ἀντίπερα τις θέσεις. Τὰ κιάλια δὲν τότε βοηθοῦσαν διόλου. Εἶχε περιζώσει τὸ βουνὸ ἢ καταχνιά, σὰν ἓνα παχὺ στρῶμα λερωμένου μπαμπακιού, καὶ τοῦ ἦταν ἀδύνατον νὰ διακρίνει ἀνάμεσα ἀπ' αὐτό.

Οἱ ἄλλοι δυὸ στήνανε ἀκόμη τὰ ὄργανά τους σοβαροὶ κι ἀμίλητοι. Εἶχανε πάρει κι αὐτοὶ κατάκαρδα τὸ χαμό τοῦ Ἀλέξη. Ὅλους τοὺς συντρόφους τοὺς ἀγαποῦσαν, ὅλους τοὺς νιώθανε ἀδελφούς, γιατί ὅλοι γιὰ τὴν ἴδια ἰδέα πολεμοῦσαν, γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ ἀγωνίζονταν μὲ τὸ εἶναι τους ὀλάκερο. Μὰ ὁ Ἀλέξης ἦταν τὸ καμάρι τοῦ λόχου τους : πρῶτος στὴ φωτιά, πρῶτος στὸ γλέντι, πρῶτος στὴ χαρά. Ὅλους τοὺς πείραζε, μὰ κανένας δὲν παραπονιόταν, γιατί ἤξαιρε πῶς τὰ λόγια του δὲν εἶχανε φαρμάκι, μὰ ξεχειλίζανε ἀπὸ τὴ χαρωπὴ καλοσύνη τῆς καρδιάς του. Πάντα πρόθυμος καὶ γελαστός καὶ στὶς πιὸ δύσκολες ἐργασίες. Κι ὅταν ἡ μανία τῆς μάχης τοὺς ἔφερνε στῆθος μὲ στῆθος ἀπέναντι στὸ θάνατο, τραβοῦσε ἄφοβος μπροστὰ μὲ τὴν μπαγιονέτα στὸ χέρι καὶ μὲ τὸ γέλιο στὸ στόμα. Ἦτανε μυστήριο ποῦ ἔβρισκε τόση ζωτικότητα, τόσο ἀπόθεμα σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων, ὥστε, ἐνῶ ἔδενε βιαστικά μὰ προσεχτικά τὴν πληγὴ ἑνὸς συνάδελφου καὶ τοῦ φιλοῦσε σὰ μάνα στοργικὴ τὸ μέτωπο, ἔτρεχε παρακάτω γιὰ νὰ στηρίξει ἕνα ἄλλο, καί, σὲ μιὰν ἀστραψιά τῆς ματιᾶς, ὀρμοῦσε πάλι μπροστὰ, γιὰ νὰ προφτάσει ν' ἀνεβεῖ πρῶτος στὴ βουνοκορφὴ καὶ νὰ ὑποδεχεῖ κάθε φορὰ τοὺς ἄλλους μὲ τὴν ἐπίπλαστη εὐγένεια τοῦ νοικοκύρη :

— Καλῶς ὀρίσετε στὸ νέο μου φτωχικό . . . Λυποῦμαι ὅμως ποῦ θὰ σὰς ἀφήσω. Τὰ γίδια μου πῆραν τὴν κατηφόρα καὶ πρέπει νὰ τὰ μαζέψω . . .

«Τὰ γίδια πῆραν τὴν κατηφόρα». — ἔτσι πάντα ἔλεγε γιὰ τὸν ἐχτρό ποῦ ἔφευγε ἀλαλιασμένος. Καὶ γίνηκε ἡ φράση αὐτὴ τὸ σύνθημα του...

Μὰ ἡ πιὸ μεγάλη τους χαρὰ ἦταν τὸ τραγούδι τοῦ Ἀλέξη. Ἦτανε δροσιὰ τοῦ Ἀπρίλη ποῦ ἔπεφτε γλυκὰ στὶς ψυχές των, καὶ τίς ἔκανε ν' ἀνοίγουν σὰν τριαντάφυλλα. Ἦρεμῆ κάποτε καὶ νανουριστικὴ ἢ φωνὴ του τοὺς γιόμιζε μὲ τὴ νοσταλγία τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς, κι ἄλλοτε πλημμυρισμένη ἀπὸ φλόγα καὶ πάθος, τοὺς ἄναφτε τὰ μεράκια γιὰ τρέλλες. Ποιὸς ἀπ' αὐτοὺς μποροῦσε νὰ ξεχάσει τὴ νύχτα τῶν Χριστουγέννων στὸ ρημαγμένο ἐκεῖνο ἐκκλησάκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου ὁ Ἀλέξης τοὺς ἔψαλλε μελωδικὰ τοὺς θεοὺς ὕμνους τῆς Γέννησης ; « Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν Ὑπερούσιον τίκει καὶ ἡ γῆ τὸ σπήλαιον τῷ Ἀπροσίτῳ προσάγει. Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσι, Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρων ὁδοιποροῦσι. Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη Παιδίον νέον ὁ πρὸ αἰώνων Θεός ». Ἀνεβοκατέβαινε ἡ φωνὴ του πότε μαλακὴ καὶ πότε βροντερὴ, χαϊδεύοντας ζωογόνα τίς ψυχές των καὶ γεμίζοντάς τις μ' ἐλπίδα καὶ κατάνυξη. Πρῶτη φορὰ στὴ ζωὴ τους τὸ νιώθανε βαθιά, πῶς ἕνας Θεὸς γενιότανε τὴ νύχτα αὐτὴ, ἕνας Θεὸς δικὸς τους. Αἰσθάνονταν κρυφὰ πῶς αὐτοὶ εἶναι οἱ ποιμένες, κι αὐθόρμητα γονάτισαν μπροστὰ στὸ θεῖο μεγαλεῖο ποῦ τοὺς ἀποκαλύφθηκε. Ὅλοι τους ἦτανε ἄνθρωποι ἀπλοὶ καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ ἐξηγήσουν πῶς γίνηκε μέσα τους τὸ μυστήριο αὐτό. Τὸ δέχτηκαν ἀνεξέλεχτα. Δὲν μποροῦσαν νὰ καταλάβουν πῶς εἶχανε τὸ Θεὸ μέσα τους, γιατί τίς τελευταῖες μέρες γίνανε κι αὐτοὶ Θεοί. Γίνανε ἄγνοι καὶ ἀπλοὶ σὰν τὸ νερὸ τῆς βρύσης ποῦ κελαρύζει στὴ βουνοπλαγιά, καὶ δυνατοὶ σὰν τὸ βοριά πού ὀργώνει μὲ τὴν ὀρμὴ του τὸ διάστημα. Δὲν μποροῦσαν ν' ἀντιληφθοῦν πῶς ἢ φλόγα τῆς νέας δημιουργίας, τῆς δικῆς τους δημιουργίας, ἦταν ποῦ τοὺς ἔκανε νὰ νιώσουνε σωστὰ καὶ τὴν αἰώνια, τὴ θεία δημιουργία. Ἐβρίσκαν πολὺ φυσικὸ τὸ δικό τους ἔργο καὶ νόμιζαν πῶς μόνο ἡ γλυκεῖα φωνὴ τοῦ Ἀλέξη γέννησε τὸ θάμα ἐκεῖνο στὶς ψυχές των.

Στὸ ξάγναντο, πού βρίσκουνταν οἱ τρεῖς παρατηρητές, ἄλλο προκάλυμμα δὲν ὑπῆρχε ἀπὸ κάτι μισοκακόμοιρους θάμνους παράξενα φυτρωμένους ἀνάμεσα στοὺς βράχους. Πίσω ἀπ' αὐτοὺς ὄρθιος ὁ Θανάσης ὄλο καὶ κοίταζε ἀπέναντι. Γίνηκε ὄλος μᾶτια κ' ἔτρωγε μὲ τὸ βλέμμα του τὸ σύμπαν. Μὰ νὰ ξεχωρίσει τίποτε δὲν μπορούσε.

Ἦτανε τῆ στιγμῆ πού ἦρθαν κοντά του κ' οἱ ἄλλοι δυό, ὅταν ἄρχισε νὰ φυσάει ἀπὸ τῆ ρεματιά δεξιὰ ἓνα τσουχτερό βοριαδάκι. Σὲ λίγο τὸ νέφος κυνηγημένο διαλυόταν σ' ἓνα ἄχνό πέπλο πού ὄλο ἔφευγε, κι ὁ ἀπέναντι ὄγκος τῶν βουνῶν ἄρχισε νὰ παίρνει τὸ δικό του σχῆμα. Τώρα ξεχώρισαν καὶ μερικά καμπουριασμένα δέντρα, ἓνα ἐδῶ κι ἄλλο ἐκεῖ, σὰ φύλακες ριζωμένοι, πού ξεχάστηκαν μέσα στῆ γύμνια τοῦ τοπίου. Τριπλῆ σειρὰ συρματοπλέγματα ζώνανε ὀλοτρόγυρα τὸ βουνό σὰ δράκοι ἀκοίμητοι, μὰ τίποτε ἄλλο δὲ φαινόταν....

— Μπᾶς καὶ πήραμε ἄλλο δρόμο; ... Δὲ φαίνεται αὐτὸ νὰ εἶναι τὸ ὕψωμα Χ., εἶπε ὁ τηλεφωνητής, πού ἔβλεπε κάποιαν ἀπογοήτευση στὰ μᾶτια τοῦ Θανάση.

— Κι ὅμως οἱ ὁδηγίες εἶναι καθαρές, ἀντίκοψεν ὁ ἄλλος.

Ἦ ὁ Θανάσης δὲ μιλοῦσε. Ἐρευνοῦσε καὶ ὑπολόγιζε. Ὅχι, δὲν ἔπεσε ἔξω. Αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι! αὐτὸ εἶναι τὸ βουνό πού μὲ τῆ φωτιά του σκότωσε τὸν Ἀλέξη. Μὰ πάλι τόσο σιωπηλὸ σήμερα!... Φύγανε; Τὰ γίδια πήρανε τὴν κατηφόρα; ... Ὅχι! Δὲ θὰ τὸ ἤθελε αὐτὸ. Θέλει ὁ ἴδιος νὰ τὰ βάλει μπροστὰ καὶ νὰ τὰ σαλαγίσει, ὅσο πού νὰ χωθοῦν στῆ μάντρα τους. Ὁ Ἀλέξης θέλει γενναῖα τὴν ἐκδίκησή του καὶ φοβερή, κι ὄχι μ' ἓνα ἥσυχο περίπατο...

— Γιάρε τὸ Κέντρο καὶ ρώτηξε, εἶπε στὸν τηλεφωνητὴ ὁ Θανάσης.

Περίεργο! .. Καὶ κείνοι ἐκεῖ πίσω ἔχουν ἡσυχία ἀπὸ πέντε ὥρες!

Δὲν εἶχαν ἄλλο παρὰ νὰ περιμένουν. Κάθησαν ἀνακούρκουδα κι ἀναψαν σιγάρο ἀμίλητοι. Καὶ τῶν τριῶν οἱ λογισμοὶ στρέφονταν στὸν Ἀλέξη, πού σὰν κάτι τέτοιες ὥρες ἀναμονῆς γύριζε τὸν τροχὸ τῆς εὐθυμίας του καὶ δὲν ἄφηνε τὴν ἀνία νὰ κατακαθίσει, σαράκι ἐπίβουλο, στίς ψυχές των. Ἐνας σπιρτόζικὸς του λόγος, μιὰ πεταχτὴ ἱστορία, ἔπεφτε στῆ ζυγαριὰ τῆς σκέψης των καὶ τὴν ξαλάφρωνε. Θυμόνταν τίς κουβέντες του γιὰ τὸν πρῶτο αἰχμάλωτο πού περιβούτηξε—πᾶνε δυὸ μῆνες σχεδὸν τώρα—κ' ἔσκαγε στὰ γέλια μὲ τὰ χάλια του. Ὑστερα πήρε κι ἄλλους, πολλοὺς—ἔχασε πιά τὸ λογαριασμὸ—μὰ μόνο γιὰ τὸν πρῶτο μιλοῦσε μὲ κικμάρι. Δὲν ἦταν περιφρόνηση, δὲν ἦταν οἶχος γιὰ τὸ ἀνθρώπινο ἐκεῖνο κουρέλι, πού τὸν ἔκανε νὰ μιλά. Ἦταν ἡ χαρὰ τοῦ παιδιοῦ, πού παίζει στὴν αὐλὴ τοῦ σκολειοῦ τὰ σκλαβάκια καὶ πιτυχαίνει πρῶτος τὸ σκοπὸ του, καὶ γυρίζει πειραχτικὸς στοὺς ἄλλους μὲ τῆ λεία του. Ἔτσι ἦταν πάντα ὁ Ἀλέξης. Ἐπαίξε.

Μιὰ στιγμῆ τινάχτηκαν ἀπὸ ἓνα σφοδρὸ κλονισμὸ. Ἀπὸ πάνω τους πέρασαν σφυρίζοντας βουερά οἱ ὀβίδες, πού ξεπετάχτηκαν πίσω ἀπὸ τὸ ἀπέναντι βουνό, καὶ διασχίζοντας μανιασμένα τὸν οὐρανὸ πήγαιναν νὰ πέσουν πίσω στίς δικές τους θέσεις. Ξανάρχιζε λοιπὸν ὁ χορὸς τοῦ θανάτου πολυτάραχος. Στάθηκαν στὰ πόδια τους καὶ στύλωσαν τὰ μᾶτια τους ἀπέναντι. Σὲ λίγο δεύτερη ὁμοβροντία ἀφέθηκε. Σὲ μιὰν ἀπόσταση περισσότερο ἀπὸ πεντακόσια μέτρα τὰ κανόνια ξερνοῦσαν τὸ πυρωμένο σίδερο, πού ἄπλωνε σὰ ριπίδι ἀναβαίνοντας ὡς τὰ ἀκροαύρανα, κ' ἔπεφτε ὕστερα σὲ θύσανους φλογερούς. Οἱ παρατηρητές ὅμως δὲν μπορούσαν

νά διακρίνουν τὸ ξεκίνημα. Σίγουρα τὰ κανόνια κρύβουνταν στὴν πίσω πλαγιά τοῦ βουνοῦ ἢ σὲ καμιὰ ἀπ' τὶς παράπισω ψηλές κορφές.

Τὸ τηλέφωνο χτύπησε γιὰ νὰ τοὺς μεταδώσει ἀπὸ τὸ Κέντρο πῶς ξανάρχισε ἡ ἐνόχληση ἀπὸ τὸ ὕψωμα Χ, καὶ τὴ διαταγὴ νὰ ἐπισημάνουν ὀριστικά τὶς θέσεις τῶν κανονιῶν. Σκυμένοι κ' οἱ τρεῖς στοὺς ὕψομετρικούς χάρτες καὶ στὰ ὄργανα καταμέτρησης, προσπαθοῦσαν νὰ προσδιορίσουν ἀποστάσεις, κινήσεις, πιέσεις καὶ ὕψη, μὰ πάλι δὲ νόμιζαν πῶς βρῆκαν τίποτε ἐξακριβωμένο. Μιλοῦσαν μὲ τὸ Κέντρο καὶ ξανάσκυβαν στὰ σύνεργά τους, ἐνῶ ἀπὸ πάνω τους ξακολουθοῦσε ἰὸ ἀπαίσιο στρίγγιγμα τῶν ὀβιδίων. Τὸ δικό μας πυροβολικό σιωποῦσε ἀκόμα.

Κάποτε ἀπὸ τὴ δεξιὰ μεριά τῆς ρεματιᾶς, ξυστὰ πάνω ἀπὸ τοὺς ὄρεινους ὄγκους ποὺ χάνουνταν βορεινὰ, ἕνας σχηματισμὸς ἀπὸ ἐνιά ἀεροπλάνα ἀνυψώθηκε, ὅσο ποὺ χάθηκε πίσω ἀπὸ τὰ δικά τους βουνά. Ἀμέσως μιὰ ἰδέα ἄστραψε στὸ μυαλό τοῦ Θανάση, ποὺ σκλήρυνε τὴ μορφή του γιὰ μιὰ παράτολμη ἀπόφαση. Θὰ πήγαινε ὡς ἐκεῖ πάνω, γιὰ νὰ κατοπτεῦσει ἀπὸ ψηλά καὶ πλάγια τὶς θέσεις ποὺ μάταια ἀναζητοῦσαν.

— Παιδιά, θὰ πάω κατὰ κεῖ. Μόνο ἀπὸ πέρα θὰ μπορέσουμε νὰ ἐξακριβώσουμε τὶς θέσεις τῶν κανονιῶν... Θὰ εἶναι δυὸ ὄρες δρόμος, μὰ ὡς τὸ μεσημέρι θὰ γυρίσω. Νὰ μοῦ ἐτοιμάσετε καφέ...

Ποιὸς μποροῦσε νὰ τοῦ ἀντιμιλήσει; Ἔπρεπε, ὅπωςδῆποτε, νὰ σωπάσει τὸ ὕψωμα Χ. Καὶ τῷχε ὑποσχεθεῖ ὁ Θανάσης στὸν Ἀλέξη.

— Σὲ εἰκοσιτέσσερις ὄρες... Κοιμήσου ἡσυχος, ἀδελφέ...

Ἔπρεπε νὰ κατέβει τὴν πλαγιά, νὰ φτάσει στὸ βάθος τῆς κοιλάδας, νὰ λοξέψει δεξιὰ, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ πιάσει τὰ διπλανά ριζοβούνια. Κ' ὕστερα νὰ σκαρφαλώσει ὡς τὴν κορφή. Ἔπρεπε!... Τίποτε ἄλλο δὲν εἶχε στὸ νοῦ του...

Στὸ κατέβασμα δὲ δυσκολεῦτηκε. Βρῆκε μιὰ γιδόστρατα καὶ τὴν πῆρε μέσ' ἀπὸ τὰ κοιτῶνια καὶ τὴ λάσπη τῶν χιονιῶν. Ἐφτασε στὸ ποτάμι τῆς ρεματιᾶς, ποὺ κυλοῦσε ὀρμητικὸ καὶ θολό. Χώθηκε ὡς τὰ γόνατα, ὡς τὴ μέση, μὰ δὲν ἦτανε βολετὸ νὰ φτάσει ἀντίπερα. Τὸ ρεῦμα ἦτανε ἀντίθετο καὶ λακοῦβες κάθε τόσο ἀνοίγουνταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Γύρισε καὶ περπάτησε στὴν ἀκροποταμιά, ἴσως ἔβρισκε πέρασμα κατάλληλο παραπέρα. Καὶ δὲν ἄργησε νὰ τὸ βρεῖ. Σ' ἕνα στένωμα τοῦ ποταμοῦ τὸ σκέλεθρο μιᾶς πελώριας συκιάς κρεμοῦσε τοὺς ξεραμένους του κλώνους πάνω ἀπὸ τὸ νερὸ ποὺ πάφλαζε ἀνάμεσα στὰ βράχια τῆς μέσης. Σκαρφάλωσε πάνω στὴ συκιά, καβαλλίκεψε τὰ κλώνια ποὺ γοργοσιόνταν κ' ἔτριζαν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος του. Μὰ μιὰ στιγμή ποὺ ἄπλωσε τὸ χέρι του νὰ πιάσει πῶς ψηλά, ἔσπασε ὁ κλάδος ποὺ πατοῦσε καὶ βρέθηκε μέσσο στὸ ποτάμι, ποὺ τὸν παρῶσαρε ὀρμητικὸ πάνω στὰ βράχια. Χτύπησε στὸ δεξιὸ γόνατο κ' ἐνίωθε κάτω ἀπὸ τὰ μουσκεμένα του ροῦχα κάτι σὰ ζεστό νὰ κυλάει. Ὡστόσο γάντζωσε στὰ βράχια καὶ πάλεψε νὰ βγεῖ ἐπάνω. Ἀπ' ἐκεῖ ἦτανε πιά παιγνίδι νὰ περάσει ἀντίπερα. Τὰ ροῦχα του ἦτανε βαριά καὶ ξεσκισμένα, καὶ τ' ἀγέρι, ποὺ δὲν ἔπαψε νὰ φυσᾷ, τὸν πάγωνε. Ὅμως πάτησε πιά χῶμα στερεὸ καὶ δὲ φοβόταν. Περπάτησε μισὴ ὥρα μέσα στὴ ρεματιᾶ, ὅσο ποὺ νὰ βρεῖ τὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ ποὺ ζητοῦσε. Τὸ ἀνέβασμα ἦτανε δύσκολο κ' ἐπίπονο. Ἔπρεπε νὰ λοξέψει, γιὰ νὰ μὴ πέσει στὰ συρματοπλέγματα ποὺ φτάνανε ὡς ἐδῶ, κι ὅπου ἦτανε φόβος

νά βρεθεί σὲ κακὸ συναπάντημα μὲ περιπόλους καὶ φρουρούς. Τὸ ἔδαφος ἦταν πολὺ γλυστερό, καὶ τὸ πόδι του τὸν πονοῦσε φοβερά. Ἔσφιξε τὰ δόντια κι ἀνέβαινε, ὄλο ἀνέβαινε μελετώντας ὄλα γύρω μὲ τὴν ἔμπειρη ματιά του.

Κάποτε ἔφτασε στὴ κορφὴ καὶ εἶδε... Εἶδε τὴ φωλιά τοῦ θηριοῦ. Χίλια μέτρα πέρα, σὲ μιὰ προέχταση χαμηλότερη ἀπὸ τὸ ὕψωμα Χ., ἔβλεπε τώρα τὶς μποῦκες τῶν κανονιῶν, πού ξερνοῦσαν τὸ καυτὸ σίδερο ἀκατάπαυτα. Μέτρησε, ὑπολόγισε, κράτησε σημειώσεις, ἐνῶ τὰ στήθια του πλημμύριζαν ἀπὸ ἱκανοποίηση καὶ χαρὰ. Ἐνα τέταρτο τοῦ ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ δεῖ καὶ νὰ μάθει ὅ,τι τοῦ χρειαζόταν. Κι ἄρχισε νὰ κατεβαίνει βιαστικός.

— Σὲ λίγο τελειώνει κι' αὐτὸ, Ἀλέξη. Θὰ πνίξουμε τὸ θηριό...

Δὲν περπατοῦσε κατεβαίνοντας: ἔτρεχε, κατακυλοῦσε, πηδοῦσε τὰ χαμόδεντρα. «Τὸ πόδι μου ;... Δὲ βαριέσαι!... Πρέπει νὰ φτάσω πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι...»

Πάλι αὐτὸ τὸ «πρέπει» κέντριζε τὸ Θανάση, τοῦ πολλαπλασίαζε τὶς δυνάμεις. Ὅταν ὅμως ἔφτασε στὴ ρεματιὰ κ' ἦταν ἕτοιμος νὰ περάσει τὸ ποτάμι ἀπὸ ἓνα εὐκόλο πόρο πού σημάδεψε στὸν ἐρχομό, φάνηκαν τ' ἀεροπλάνα ἀπὸ πάνω του. Ἐξί ἦταν τώρα, καὶ χάρηκε.

— Πέσανε οἱ τρεῖς χαρταετοί. Κάπου θὰ μπλέχτηκαν ἄσκημα, εἶπε γελαστός.

Μὰ νά! δυὸ κατεβαίνουν, κατεβαίνουν, κ' ἴσα γιὰ πάνω του ἔρχονται. Δὲν εἶχε τίποτε ἐκεῖ πέρα νὰ κρυφτεῖ, καὶ νὰ γλυτώσει ἦταν ἀδύνατο. Ὅλο καὶ κατεβαίνουν τὰ σιδερένια πουλιὰ κρώζοντας ἀπειλητικά. Ἐπесе χάμω καὶ περίμενε μὲ πίκρια τὸ θάνατο. Στὰ ἑκατὸ μέτρα ἄρχισε νὰ γαζώνει τὸ ἓνα μὲ τὸ πολυβόλο του, καὶ πιὸ χαμηλὰ τὸ ἄλλο. Στριφογυρνοῦν ἀπὸ πάνω του καὶ ρίχνουν τὴ φωτιά τους. Μιὰ σφαῖρα τοῦ ἔσπασε τὸν ἀγκῶνα καὶ κυλίστηκε σφαδάζοντας... Ὑστερα λιγοθύμησε...

Ἐσκισε τὸ πουκάμισό του κ' ἔδεσε ὅπως ὅπως τὸ σπασμένο χέρι, ἀφοῦ τὸ ἔβρεξε μὲ τὸ τσίπουρο πού εἶχε στὸ παγοῦρί του. Ὑστερα τὸ κρέμασε στὸ λαιμὸ καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸ στηρίξει στὸ μαντῶά του. Σὲ λίγο σηκώθηκε στενάζοντας καὶ ξεκίνησε. Εἶχε μιᾶς ὥρας δρόμο νὰ κάνει ἀκόμα. Σερνάμενος πέρασε τὸ ποτάμι, καὶ κατόπι, πότε τρέχοντας, πότε ἀργοπερπατώντας, μὲ τὶς δυὸ πληγὲς νὰ τὸν τρελλαίνουν ἀπ' τοὺς πόνους, τραβοῦσε μπροστά, ὄλο μπροστά. Τὸν ξάνοιξαν ἀπὸ πέρα οἱ δυὸ σύντροφοί του ν' ἀργοσέρνεται καὶ τρέξαν κοντὰ του.

— Εἶδα... Ἀνεβάστε με πάνω... Ἐγὼ θὰ τηλεφωνήσω...

Μὲ προσοχὴ τόνε φέρανε στὴ σκοπιὰ τους καὶ τοῦ δώσανε τ' ἀκουστικό. Εἶπε κάποιους ἀριθμούς, κάποιες διευθύνσεις καὶ τέλεψε ἔτσι:

— Βαρᾶτε τώρα!... Βαρᾶτε νὰ φχαριστηθεῖ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀλέξη!...

Κ' ἔκλεισε τὰ μάτια λιγοθυμισμένος ἀπὸ τὸ αἶμα πού τοῦφυγε, ἀπὸ τοὺς πόνους, κι ἀπὸ τὴν κούραση...

Ὅταν τόνε συνεφέρανε οἱ σύντροφοί του, ἄρχισε κιόλας τὸ «βαρὺ» μας νὰ μουγκρίζει. Τὰ πυρὰ πού διασταυρώνουνταν δὲν κράτησαν πολὺ. Ἀπὸ ἀπέναντι ὄλο καὶ λιγότευαν, ὅσο πού σταμάτησαν πιά ὀλότελα, λούφαξαν.

— Τὸ Ὑψωμα Χ. σιώπησε γιὰ πάντα...

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΓΙΣΤΡΟΣ

ΤΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

Ἀντιγράφω ἐξ ἑνὸς χειρογράφου τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ, ἀνήκοντος εἰς τὸν Ἱερομόναχον Ἡσαΐαν τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ καὶ τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν θάνατόν του περιήλθεν εἰς τοὺς ἐκ Στροβόλου κληρονόμους του. Εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦτο περιέχονται πολλὰ τραγούδια, ἐκ τῶν ὁποίων παραθέτω τὸ ἀλφάβητον τοῦ Χάρου. Ἡ γραφή τοῦ χειρογράφου κακογραμμμένη καὶ ἀνορθόγραφος. Φαίνεται ὅτι ὡς τὸ 1821 ὁ Ἡσαΐας ἦτο Ἱεροδιάκονος τοῦ Μαχαιρᾶ, διότι εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ χειρογράφου, τραγουδι τῶν ἀρχιερέων, ὑπογράφει ὡς ἑξῆς:

«1821 Ἰουλίου 19 ὁ γράψας αὐτὸν ἐγὼ ὁ Ἡσαΐας Ἱεροδιάκονος».

Τὸ χειρόγραφον ἐδώρησαν οἱ κληρονόμοι εἰς τὸν Παπᾶ Κωνσταντῖνον Χ' Παύλου ἱερέα τοῦ Στροβόλου, οὗτος δὲ τὸ ἐδώρησε δι' ἐμοῦ εἰς τὴν Μονὴν Μαχαιρᾶ. Τὸ χειρόγραφον εἶναι σελιδωμένον μέχρι τῆς σελίδος 111ης. Ὑπολείπονται μερικαὶ σελίδες καὶ εἰς τὸ τέλος εὐρίσκεται τὸ τραγουδι τῶν ἀρχιερέων τοῦ 1821 ἀπαράλλακτον ὡς τὸ ἐδημοσίευσα πρὸ καιροῦ εἰς τὸν «Νέον Κυπριακὸν Φύλακα». Νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ποιητῆς τοῦ θρήνου τῶν Ἀρχιερέων εἶναι ὁ Ἡσαΐας; Ἀμφιβάλλομεν, διότι πολλοὶ Πατέρες, πού ἐνθυμοῦνται τὸν Ἡσαΐαν, δὲν μᾶς ὁμιλοῦν περὶ ποιητικοῦ ταλάντου τοῦ Ἡσαΐου. Εἶναι ὅμως περιεργον πῶς μετὰ 10 ἡμέρας ἀπὸ τῆς τραγικῆς 9ης Ἰουλίου τοῦ 1821 ἔγραψεν ἢ ἀντέγραψεν ὁ εἰρημένος Ἡσαΐας Ἱεροδιάκονος τὸ τραγουδι αὐτό. Διηγοῦνται, ὅσοι ἐνθυμοῦνται τὸν Ἡσαΐαν, ὅτι ἦτο γλυκὸφωνος, εὐτράπελος, μικρόσωμος καὶ ἠρέσκικοτο εἰς τὰ κολογηρικὰ τσακκώματα· ἂν ἦτο καὶ ποιητῆς θὰ τὸν ἐνθυμοῦντο.

Μ. Μαχαιρᾶ 7βριος 1940.

† Ὁ Ἠγούμενος Μαχαιρᾶ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

ΤΟ ΤΡΑΟΥΔΙΝ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

- 1 Ἀρχοντες, ἀφικράστητε τ' ἀλφάβητον τοῦ Χάρου
τὸ πῶς κί' χάρος καὶ ἄνθρωπος στέκουσιν καὶ δισκοντάρουν. (1)
- 2 Τὸν Μιχαὴλ Ἀρχάγγελον ἔχει εἰς ταῖς δουλιαῖς μας
καὶ τὴν Θεοτὴν τὸδωσεν νὰ παίρνη ταῖς ψυχαῖς μας.
- 3 Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ Θεοῦ εἶναι χριστοπλασμένος
κί' ἔδωσεν του καὶ ἄγγελον νᾶναι συντροφισμένος.
- 4 Ἀθάνατον τὸν ἔκαμεν· μὰ εἶναι ποῦ τὸν νοῦν του
πολλὸν κακὸν τοῦ ἔκαμεν αὐτὸς τοῦ ἑαυτοῦ του.
- 5 Ἀθάνατον τὸν ἔκαμεν μὰ τώρα ποθανίσκει,
ψυχὴ πάει στοὺς οὐρανοὺς, τὸ σῶμα πομεινίσκει.
- 6 Θεὸς ἀνθρώπου χάρισεν ψυχὴν καὶ τὸ κουφάριν (2)
δικόν του πρᾶγμα ἦτανε καὶ στέλλει νὰ τὸ πάρη.
- 7 Ὅταν προφθάσῃ ἄγγελος καὶ φέρῃ τὸ χαπάριν
πῶς τὸν ἰστέλλει ὁ Θεὸς γλήγορα νὰ τὸν πάρη

- 8 Τότες αὐτός ὁ ἄνθρωπος ποῦ τὸν πολλὺν τοῦ τρόμον
γίνεται κίτρινος, χλωμός κ' ἔχει μεγάλον φόβον.
- 9 Φόβος καὶ τρόμος περισσός εἶναι αὐτὴν τὴν ὥραν
ὄνταν νὰ ξεχωρίζεται ψυχὴ ἀποῦ τὸ σῶμαν.
- 10 Αὐτὴν τὴν ὥραν δὲν ἔχει φίλον οὔτε κουμπάρον
οὔτε κανέναν βοηθὸν νὰ φύγη ποῦ τὸν χάρον.
- 11 Χάννον μανόδαις τὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ ταῖς μάναις,
ποθαίνουσιν οἱ ἄνθρωποι, πομένουσιν χηράταις.
- 12 Ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου
νὰ κούσετε νὰ κλαίετε, διατὶ ἔναι καὶ τοῦ φόβου.
- † Σταυρέ μου, ξύλον ἅγιον, ξύλον εὐλογημένον
ξύλον ζωῆς πανάριστον, ξύλον χαριτωμένον.
- † Σταυρέ μου, ποῦ σταυρώθηκεν ὁ πλάστης καὶ Θεός μου,
τὴν ὥραν τοῦ θανάτου μου νὰ σ' ἔχω βοηθόν μου.
- † Σταυρὸν ὁ χάρος ἔφερεν καὶ βάσταν τον ὁμάδι⁽³⁾
καὶ τὴν Θεότην μοῦδειχεν τέλος ζωῆς σημάδι.
- † Σταυρέ, τὸ τέλος ἔφθασεν καὶ πάγω στὴν δουλειάν μου
καὶ κράζω σε ἀπὸ καρδιάς νὰ σέχω συντροφιάν μου.
- A — Ἄνθρωπος εἶμαι, χάροντα, γεμάτος πάσης χάρης
κι ἀκόμα νέος βρίσκομαι πῶς ἦλθες νὰ με πάρης ;
— Ἄνθρωπος εἶσαι ἀληθινὰ ἀπὸ Θεοῦ πλασμένος
ἔτσι εἶμαι πεμπάμενος, ἔτσι ἔμαι προσταγμένος.
— Ἄθθός⁽⁴⁾ τοῦ κόσμου βρίσκομαι λάμπω καὶ λουλουπίζω⁽⁵⁾
Θεὸς ψυχὴν μοῦ χάρισεν κ' ἐγὼ δὲν τὴν ὀρίζω.
— Ἄθθός τοῦ κόσμου βρίσκεσαι, λάμπεις καὶ λουλουπίζεις
σάν τὸν βασιλικὸν ἀθκιεῖς⁽⁶⁾, ἀλήθεια δὲν μυρίζεις.
— Ἄνθρωπος εἶμαι, χάροντα, νέος τὴν ἡλικίαν
λυπήθου με, αὐθέντη μου, κάμε μου εὐσπλαχνίαν.
— Ἄνθρωπε, νὰ σὲ σπλαχνιστῶ διὰ λόγου μου δὲν εἶνε,
στὸν Παντοκράτορα Θεὸν ἐκεῖ θέλει νὰ εἶνε (ἡ ψυχὴ).
- B — Βάρος εἰς τοῦτον δὲν ἔχω, χάρε, καὶ μολογῶ το,
ἐκεῖνον ὅπου σὲ πεμψεν τιμῶ καὶ προσκυνῶ τον.
— Βάρος εἰς τοῦτον δὲν ἔχεις καὶ μὲν με καταγνώσης,
ἔτσι ἔμαι ὀριζόμενος τὸ χρέος νὰ πλερώσης.
— Βάρος πολλὺν μὲ φόρτωσες, χάρε, εἰς τὸ κεφάλιν
καὶ τὴν καρδιάν μου κέντησες καὶ χῶ μεγάλην ζάλην.
— Βάρος πολλὺν σοῦ φαίνεται, ἄνθρωπε, διὰ τὴν ὥραν
διότι ἐν νὰ ξεχωρίζεται ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμαν.
- Γ — Γέλασε, χάρε, μὲ χαρὰν μὲν ἦλθες θυμωμένος
κι' ἦλθες μὲ τόσην δύναμιν πάνω μου ἀγριωμένος.
— Γελῶ, θωρῶ σε, ἄνθρωπε, ἐπέστη ἡ ζωὴ σου,
ἐγὼ εἶμαι πεμπάμενος νὰ πάρω τὴν ψυχὴν σου.
— Γονέους ἔχω, χάροντα, λυποῦμαι νὰ τοὺς φήσω,
νὰ φήσω τὰ παιδιὰ μου καὶ σέναν νὰ κλουθῆσω⁽⁷⁾
— Γονέους ἔχεις καὶ παιδιὰ, ἄνθρωπε, τί νὰ κάμης,
ὁ Κύριος σὲ καρτερᾷ γλήγορα διὰ νὰ δράμης.
- Δ — Δύναμιν ἔχεις περισσὴν καὶ δὲν μπορᾷ σου φύγω,

- μόνον ζητῶ σου θέλημαν νά μοῦ πομείνεις ⁽⁸⁾ λίγον.
- Δύναμιν ἔχω περισσὴν, ἔτσι τ' ὀρίζει ὁ νόμος διὰ νά δώσης τὴν ψυχὴν νά γένω κληρονόμος.
 - Δέν τόξευρα ταλαίπωρος πῶς γλήγορα ποθαίνω, ἰδοῦ μοῦ παίρνης τὴν ψυχὴν καὶ τί μπορῶ νά γένω.
 - Δόξαν καὶ πλοῦτον περισσὸν ἔχεις εἰς τὴν ζωὴν σου, ὅ,τι καὶ ἂν ἔχης, ἄνθρωπε, δός τα γιὰ τὴν ψυχὴν σου.
- Ε** — Ἐχω παιδιά, λυποῦμαι τα, δικούς τὸ καυμένον νά σοῦ κλουθήσω νᾶρκουμαι μιτά σου σὰν τὸν ξένον.
- Ἐχεις παιδιά λυπᾶσαι τα μὰ ὁ Θεὸς τὰ δρέφει, θέλω καὶ τὸ χαττίριν σου μὰ πίσω δέν εἰς στρέφω.
 - Ἐχω ἀνάγκην περισσὴν κι' ἡ ὥρα μ' ἀναγκάζει νά παρπατῶ στοὺς οὐρανοὺς κι' ὁ χάρος μὲ βιάζει.
 - Ἐρχομαι καὶ βιάζω σε, ἄνθρωπε, τί νά κάμω ; ὁ Κύριος μᾶς καρτερᾷ γλήγορις διὰ νά δράμω.
- Ζ** — Ζύασε ⁽⁹⁾, χάρε, ἔπαρε ἀσημιν καὶ λοβάριν ⁽¹⁰⁾ καὶ ἔχω πλοῦτον περισσὸν καὶ μέναν μὲν μὲ πάρης.
- Ζύ(γ)ιν βαστῶ στὰ χέρια μου, τῆς ἐλεημοσύνης, διὰ νά ζυάζω ταῖς ψυχαῖς, καὶ σὺ νά μὴν πομείνης.
 - Ζύασε, χάρε, τὴν ψυχὴν τὴν μπολλομαρτημένην, μὰ ἔχω ἄθροος περισσὸν εἰς τὴν Χαριτωμένην.
 - Ζυάζω την καὶ παίρνω την στοὺς οὐρανοὺς ἀπάνω ὅπου προστάζει ὁ Κύριος ἐκεῖ θεὸς νά τὴν βάλω.
- Η** — Ἦντα πουλλὴν εὐρίσκουμουν κι' ἦλθες νά μὲ τοξεύσης κι' ἦλθες μὲ τόσην δύναμιν νά μὲ ἐξολοθρεύσης.
- Ἦσουν πουλλὴν καὶ πέτέσουν ⁽¹¹⁾ σὲ ξένον περιβόλιν κι' ἦλθα νά πάρω τὴν ψυχὴν ἐκεῖ ποῦ πᾶσιν ὅλοι.
 - Εἰς ἐξορίαν, ἄνθρωπε, πάεις καὶ κινδυνεύεις παῦτόν τὸν κόσμον θεννά βγῆς, κι' ἀλλοῦ θεννά πηγαίνης.
 - Ἦντα θωρεῖς λυπητικά, ἄνθρωπε, τοὺς γονηοὺς σου ; περπάτα νά πααίνωμεν ἄ' μὰν καὶ βοηθοῦ σου.
- Θ** — Θεότην εἶδα καὶ βαστᾶς κι ἀρπάχτην ἢ καρκία μου, καὶ τρέμει ἡ ψυχοῦλλα μου κι' ὅλα τὰ σωτικά μου. ⁽¹²⁾
- Θεὸς Θεότην μ' ὤδωκεν, ἄνθρωπε, εἰς τὸ χέριν, διὰ νά βγάλω ταῖς ψυχαῖς γλήγορα σὰν ξιφτέριν. ⁽¹³⁾
 - Θεὸς καὶ κτίστα τ' οὐρανοῦ καὶ δικαιοκριτὴ μου, καὶ φάναξε τοῦ χάροντα νά 'φήση τὴν ψυχὴν μου.
 - Θεὸς θέλημαν μῶδωσεν γλήγορα νά σπουντάρω, ⁽¹⁴⁾ διὰ νά βγάλω τὴν ψυχὴν μοναύθα ⁽¹⁵⁾ νά τὴν πάρω.
- Ι** — Ἦταν καλά, κύρ χάροντα, νά μὴν εἶχα παιδιά, ἦθελα ἔλθης μὲ χαράν, μὲ πόθον, εὐλαβείαν.
- Ἦθελα το, κύρ χάροντα, καὶ δέν παρακαλῶ σε, δοῦλε Θεοῦ ἀρχάγγελε, τιμῶ καὶ προσκυνῶ σε.
- Κ** — Κλαῦσε καλά καὶ θλιβερά νά ζ' ὄχης στὴν ζωὴν σου, ὅτι καὶ ἂν ἔχης, ἄνθρωπε, δώστα διὰ τὴν ψυχὴν σου.
- Κλαίω πολλὰ καὶ δέρνομαι, ἐσφάγην ἢ καρκία μου, πῶς βγαίνω ποῦ τὸ σπῆτιν μου καὶ τὴν συγγένειάν μου.

- Καλά είναι στον άνθρωπον νά κάμνη έλεημοσύναις, άμμά ό κόσμος τόν τραβᾶ πάντα εις κακωσύναις.
- Καλά είναι στον άνθρωπον, μά ό κόσμος είναι πλάνος, ίδου με έκυρίευσεν ό θάνατος κι' ό χάρος.
- Κλαῦσον καί μετανόησον, κλαῦσε διά τήν ψυχήν σου, κι' ἄμ πάης εις τήν κόλασιν δέν φθάννει τό παιδί σου.
- Λ - Λύπησιν ἔχω περισσὴν τό πῶς με παίρνεις πρῶμα, (16) καί ξεχωρίζεις τήν ψυχὴν γλήγορα ποῦ τό σώμαν.
- Λύπησιν ἔχεις περισσὴν ἔτσι τό όρίζ' ό νόμος, ἔσου νά δώσης τήν ψυχὴν νά γίνω κληρονόμος.
- Μ - Μακάρι, ἔσύ, κύρ χάροντα, ἔτοῦτον νά τό ποίσης, (17) νά πάρης ἄλλον γέροντα καί μέναν νά μ' ἀφήσης.
- "Άνθρωπε, δέν 'νεν βολετόν ἔτοῦτον νά τό ποίσω, ό Κύριος με πρόσταξεν πίσω νά μὲν σ' ἀφήσω.
- Μαντάτον μοῦναι φοβερόν, μαῦρα μου τὰ χαπάρια, ὄντα σέ δοῦν οἱ ἄνθρωποι δέρνουνται σάν ψυχάργια. (18)
- Μίαν ρομφαίαν μοῦδωκεν κ' ἔχω μεγάλην χάριν, διά καλόν μου ταῖς ψυχαῖς πομέσα στό κουφάριν.
- Ν - Νά 'ταν νά πῆ(γ)ες στόν Θεόν ἔτοῦτον νά τό ποίσης, πῶς κόμα νέος βρίσκομαι ἴσως καί νά μ' ἀφήσης.
- Πάλιν νά βγῶ στοὺς οὐρανοὺς, τόν λόγον σου δέν κάμνω, μόνον σοῦ σφίγγω τήν καρδιάν καί τήν ψυχὴν σου βγάλλω.
- Νύχτα μου τώρα φοβερὴ μαῦρη σκοτινιασμένη, ψυχὴ μου ἡ ἁμαρτωλὴ πολλὰ βαρυκαρτισμένη. (;)
- Νύχτα σοῦ φαίνεται τωρὰ, ἄνθρωπε, σκέψου σβύννεις, ἀπόψε ἔως τό πορνόν στοὺς οὐρανοὺς φυτρώνεις. (;)
- Ξ - Ξεῦρεις καλῶς, κύρ χάροντα, ποῦθεν νά σταβιζάρεις, (19) καί τί δρόμον πηγαίνομεν καί ποῦθεν νά με βγάλεις.
- Ξεῦρω το καί γνωρίζω το ποῦθεν νά σταβιζάρω, στόν Παντοκράτορα Θεόν ἐκεῖ θέν νά σέ πάρω.
- Ξένον με κάμνεις, χάροντα, καί χάννω τὰ παιδιά μου, βγάλλεις με ποῦ τό σπῆτιν μου ποῦ τήν συντεκνιάν μου.
- Ξεῦρω το καί γνωρίζω το πῶς εἶναι βαρετόν σου, διότι ξεχωρίζεσαι ἀποῦ τόν σύντροφόν σου.
- Ο - Ω Μιχαὴλ Ἄρχάγγελε, πρόφθασε εις ἔμέναν, καί παραστάθου στήν ψυχὴν, γλυκά ταπεινωμένα.
- Ο Μιχαὴλ Ἄρχάγγελος γράφει τὰ κρίματά σου, καί ὄταν σέ πάρη στόν Κριτὴν τὰ φέρνει ὀμπροστά σου.
- Ω Μιχαὴλ Ἄρχάγγελε καί πρῶτε τῶν ἀγγέλων, ποῦ χαίρεσαι καί ἀγάλλεσαι μετὰ τῶν ἀρχαγγέλων.
- Ο Μιχαὴλ ἀρχάγγελος εἶναι συντροφιασμένος, κοντά σου πάντα βρίσκεται, ἔτσι ναι προσταγμένος.
- Π - Πανάχραντη τοῦ οὐρανοῦ, χαῖρε, χαριτωμένη, ψυχὴ μου ἡ ἁμαρτωλὴ στό χέριν σου δομένη.
- Ἡ Παναγία Δέσποινα εἶναι γονατισμένη, διά ὄλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὅσοι 'ναι βαπτισμένοι.
- Πάλιν νά πῆ(γ)ες, χάροντα, ναῦρες τήν Παναγίαν,

- ἴσως καὶ μὲ ἐγλύτωσης πὸ τούτην τὴν αἰτίαν.
- Πάλιν νὰ βγῶ στοὺς οὐρανοὺς, τὸν λόγον σου δὲν κάμνω, μόνον σοῦ σφίγγω τὴν καρδιὰν καὶ τὴν ψυχὴν σου βγάλλω.
- Ρ — Ρεμέδιον ⁽²⁰⁾ δὲν εὑρίσκεται καλλύτερα νὰ ποίσης ;
νὰ πάρης ἄλλον γέρονταν καὶ μέναν νὰ μ' ἀφήσης.
- Ρεμέδιον δὲν βρίσκεται καλύτερον νὰ ποίσω,
μόνον νὰ βγάλω τὴν ψυχὴν τὸ σῶμαν νὰ τ' ἀφήσω.
- Ρομφαίαν ἔχεις, χάροντα, καὶ δυνατὰ βαστᾶς τὴν,
καὶ στὴν καρδιάν μου καὶ δειξες καὶ ἡ ψυχὴ μ' ἀρπάχτην.
- Ρομφαίαν βαστῶ στὸ δεξιὸν καὶ στὸν σταυρὸν Θεότην,
θωρῶ σε καὶ λυποῦμαι σε τὴν ἰδικὴν σου νιότην.
- Σ — Σαράντα ἄγιοί, βουθᾶτε μου νὰ φύω ποῦ τὸν χάρον,
καὶ νὰ σᾶς κάμω λειτουργκάν, καὶ νᾶμαν ⁽²¹⁾ νὰ σᾶς πάρω.
- Σαράντα (ἄ)γιοὺς καὶ ἄν τάσσεσαι καὶ πόθεν τοὺς γυρεύεις,
ταῖς λειτουργιαῖς σου χάνεις τες καὶ μέναν δὲν μοῦ φεύγεις.
- Πὸν νὰ ποθάνει ὁ ἄνθρωπος νὰ πάγη σ' ἄλλους τόπους,
ἴτα τοὺς θέλει τοὺς καμοὺς, τοὺς περισσοὺς τοὺς κόπους.
- Ὅλα στὸν κόσμον πανταχοῦ τοῦτα ἔνι δομένα,
διὰ κ' ἄν ἔχη ἄνθρωπος στὸν κόσμον ἔν χαμένα.
- Τ — Τὰ ὅσα μάχουμαι ⁽²²⁾ ἐγὼ στὸν κόσμον τὸν καμένον,
ὅλα χαμαὶ πομένουσιν καὶ νὰ ὅπου ποθαίνω.
- Τὴν δύνάμιν μου πῆρες τὴν, χάρει, καὶ μολογῶ το,
καὶ κεῖνον ὅπου σ' ἔστειλεν τιμῶ καὶ προσκυνῶ τον.
- Τάφος εὑρίσκεται ἀνοικτὸς τὸ σῶμάν σου νὰ θάψω,
καὶ τὴν ψυχὴν στὸν οὐρανὸν νὰ πάρω νὰ φυλάξω.
- Υ — Ὑμνεὶ καὶ δόξαζε Θεὸν τριάδα ἔν μονάδι,
τὴν Θεοτόκον Μαριάμ τῆς πίστεως σημάδι.
- Ὑμνῶ δοξάζω τὸν Θεὸν τὴν Δέσποιναν Μαρίαν,
βασιλίσσαν τοῦ οὐρανοῦ ἄχραντον Παναγίαν.
- Ἴντα δεντρὸν εὑρίσκουμουν καὶ ἤλθες νὰ μὲ τοξεύσης,
κι' ἤλθες μὲ τόσην δύνάμιν νὰ μὲ ἐξολοθρέψης.
- Ἦσουν δεντρὸν μὲ τὸν καρπὸν κ' ἤλθα νὰ σὲ τρυγῆσω,
διὰ νὰ πάρω τὴν ψυχὴν τὸ σῶμαν νὰ τ' ἀφήσω.
- Φ — Φῶς ἔρχεται ἀπάνω μας κι' εἶναι ἡ Παναγία,
καὶ Μυροφόροι ψάλλουσιν μ' ὄλην τὴν συνοδιαν.
- Φανάρια ἔνι ἄνθρωποι ἐκεῖνοι π' ἀγρυπνοῦσιν,
καὶ ἑορτάδες κάμνουσιν καὶ τὸν Θεὸν ὑμνοῦσιν.
- Φαίνεται μου, κύρ χάροντα, νὰ μὴν ἀλλησμονήσω,
τὸν τόπον ποῦ γεννήθηκα νὰ πάω νὰ τὸν φῆσω.
- Φαίνεται μου, ὦ ἄνθρωπε, νὰ μὴν ἀλλησμονήσης,
μὰ τώρα βγάλλω τὴν ψυχὴν καὶ ὅλα τὰ ξεγνώμιζεις.
- Χ — Χριστέ μου, καὶ νὰ πῶμεινες τρεῖς ὥραις διὰ νὰ ζήσω,
νὰ φέρω τοὺς γειτόνους μου νὰ τοὺς ποχαιρετήσω.
- Χρεῖα καὶ χρειαζόμενα ἦτον διὰ νὰ δράμης,
νὰ φέρης τὸν ξαγορευτὴν παπᾶν νὰ μεταλάβης.
- Χρεῖα καὶ χρειαζόμενα ἦταν διὰ νὰ δράμω,
μὰ δὲν τῶξευρα ὁ ταλαίπωρος πῶς γρήγορα ποθαίνω.

- Χάννεις τὰ λόγια σου, ἄνθρωπε, ὅσα κι' ἂν συντυχάννης,
καὶ ἡ ψυχὴ πορευτήκεν (23) καὶ τὸ κουφάριν μένει.
- Ψ — Ψεματινὰ παράδερνα στὸν κόσμον τὸ καμένον,
καὶ ὅσα καὶ ἂν ἐμάχουμουν ὄλα ἐδῶ πομένου.
- Ω — Ω Παναγία Δέσποινα, ὄλον τὸ φῶς τοῦ κόσμου,
ὅπου ἐγέννησες Χριστὸν ὅπου βαστᾶ τὸν κόσμον.
- Ω Παναγία Δέσποινα, πάντα δοξολογῶ σε,
καὶ ὡς μητέρα τοῦ Θεοῦ τιμῶ καὶ προσκυνῶ σε.
- Ω Παναγία Δέσποινα, βασίλισσα ἀγίων,
ὁσίων τε καὶ προφητῶν δικαίων καὶ μαρτύρων.
- Πάσης ἀνάγκης λύτρωσε τοὺς φόβῳ σε ὑμνοῦντας,
καὶ Θεοτόκον ἀληθῶς τοὺς πόθῳ ἀνυμνοῦντας.

Ἄμην.

Ἄγραψας Ἰωάννης (1818) Μόρφου Ἰουλίου αη.»

Διὰ τῆς ἀντιγραφῆς

7βριος 1940.

Ἡγούμενος Μαχαιρᾶ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Παραλλαγὴν τοῦ τραγουδιοῦ τούτου Βλπ. Κυπριακὰ Α. Σακκελλαρίου σ. 29-34.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

1) διακοντάρουν=διακόπτει ὁ ἓνας τὸν ἄλλον συνομιλοῦντες, 2) κουφάριν=σῶμα, 3) ὁμάδι=μαζύ, 4) ἀθθός=ἄνθος, 5) λουλλουπιζω=δὲν καλοβλέπω, πῶχ. λουλλουπιζουν, τὰ μάτια μου, βλέπω σκοτεινὰ σὰν καταχνιαν, ὁμίχλην, 6) ἀθκιεῖς=ἀνθίζεις, 7) κλουθῆσω=νὰ ἔλθω κατόπιν σου, 8) πομεινης=νὰ περιμένης, 9) Ζύσασε=ζύγισε, 10) λουβάριν=συνήθως χρυσαφικά, χρυσὸς καθαρὸς, 11) πέτεσουν=πέτοοις, 12) σωτικά=σπλάχνα, 13) ξιφτέριν=ταχέως καὶ ἐπιτηδείως, κοινῶς ξιφτέριν=δασκαλευμένος 14) σποντάρω=τολμῶ, 15) μοναῦθα=ἀμέσως, χωρὶς νὰ χάνω καιρόν, 16) πρῶμα=πρώως, 17) ποισης=νὰ κάμης, 18) ψυχάργια=σεληνιασμένοι ὁ ἅγιος ἔρριψεν ψυχάριν, 19) σταβιζάρεις=νὰ ὀδηγήσης, 20) ρεμέδιον=μέσον σωτηρίας, βοήθεια, 21) νᾶμαν=οἶνος διὰ λειτουργίαν, 22) μάχουμουν=ἐκοπιάζα, 23) πορευτήκεν=ἐταξίδευσεν.

ΑΘΑΣΙΑ

Ἄλοασπρὴ μου ἀθασιά, ποῦ ἔσαι πὰ στ' ἄθθισμάν σου,
γεμάτη κάλλη, μυρωδικῆς—ἀντιζέλισσα μᾶτζ' τζι' εἶσαι.
Ἄ κόσμος στέκει πόμακρα, τζιαὶ χάσκοντας θωρεῖ σε,
τζι' ἐγὼ νερόν στήν ρίζασ σου βαστῶ σου τῆδ δροσιάν σου

Νὰ μὲν μποροῦσιν ἀστοσιές ποιτὲ νὰ σὲ πειράζουν,
νὰ κάμνεις τοὺς καρποὺς σ' ἄδροὺς γιόν τὴν κορμωστασιάν σου,
νᾶρκουνται μὲ τὸ γιάομαν νὰ τ' ἀκριβογοράζουν,
γιὰ νᾶν διπλὴ ἢ μανιέρα σου τζιαὶ μιάλον τ' ὄνομάν σου.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΙΑΣΙΔΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

25 ΜΑΡΤΙΟΥ

Τò βαθύ νόημα τῆς 25 Μαρτίου τόνωσε φέτος καλύτερα ὁ Ἑλληνισμός, γιατί τὴν ἔθνικὴ ἐπέτειο τὴ γιορτάσε μέσα σὲ μιὰ ἠρωϊκὴ ἀτμόσφαιρα ψυχικῆς ἀνάτασης καὶ δημιουργικοῦ παλμοῦ. Καμιὰ ἄλλη φορὰ πρωτότερα δὲν ὑπάρξανε παράγοντες τόσο εὐνοϊκοί, πού νὰ δεῖξουν ὅλο τὸ μεγαλεῖο τῆς μέρας αὐτῆς γιὰ τὸν Ἑλληνισμό. Γιατὶ ἡ 25 Μαρτίου 1821 εἶναι ἡ συνισταμένη τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας στὴν πιὸ χαρακτηριστικὴ τῆς ἐκδήλωση γιὰ τὴν Ἑλλάδα: ὕστερ' ἀπὸ σκληρὴ κι ἀδυσώπητη δουλειὰ τεσσάρων αἰώνων, σηκώθηκε ἀγέρωχη ἡ Ἑλλάδα κ' ἔσπασε τὶς ἀλυσιδεὶς πού τὴ δένανε, ντύθηκε τ' ἄρματα καὶ πολέμησε ὑπεράνθρωπα κ' ἠρωϊκά, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ξαναζήσει λεύτερη μέσα στὰ ἔθνη τῆς γῆς. Ἀδύνατος, περιφρονημένος, ὀλομόναχος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τοῦ 1821, ἀλλὰ ὑπερήφανος, μὲ πλήρη συνείδηση τῆς ἀξίας τῆς ἐλευθερῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου πού ἀναλάβαινε, δὲ δίστασε νὰ στυλώσει ἀντίκεια τὸ ἀνάστημά του ἀπέναντι στὸν κυρίαρχο, καὶ ν' ἀποχτήσει τὸ ἀγαθὸ τῆς ἐξαρτησίας μὲ ἀφαντασιες θυσίες καὶ μὲ ποταμούς αἱμάτων. «Ἐλευθερία ἢ θάνατος» ἦταν τὸ σύνθημά του. Καὶ δὲν πέθανε! Ἐζῆσε: κ' ἔζησε ἐλευθερος! Ἐζῆσε, γιατί ἀγωνίστηκε μὲ πίστη, μ' ἐνθουσιασμό, μὲ αὐτοθυσιε ὑπέροχες. Τόνη φλόγιζε ἡ πίστη τῆς ἀκατάλυτῆς ἰδέας τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ πίστη στὸ δίκαιο ἀγῶνα πού ρίχτηκε, ἡ πίστη στὴ Θεῖα βοήθεια πού ποτε δὲν τὸν ἀπόλειψε, ἡ πίστη στὴ δυναμικότητα τῆς Φυλῆς του, πού ἔχει ἀκόμα πολλὰ νὰ προσφέρει στὸν παγκόσμιο πολιτισμό. Τὸν κέντριζε ὁ ἐνθουσιασμός γιὰ τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, πού τὸν μεταρσίωνε στοὺς οὐρανούς τῆς αὐτοθυσίας καὶ τὸν ἐσπρωχνε καὶ στὴ φωτιὰ νὰ πέσει, γιὰ νὰ ἐξαιγάσει καὶ νὰ καθιερώσει μὲ τὴν θυσία του τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας. Κ' ἔνωθε πῶς μόνον ἂν θυσίασε «ὄλα γιὰ ὄλα» θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτελεῖσει, νὰ στερεώσει καὶ νὰ θριαμβεύσει στὸ θανάσιμο ἀγῶνα πού μπήκε. Καὶ τὰ θυσίασε ὄλα γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς Πατρίδας—ὄσο πού ἔκανε πραγματικότητα τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας.

Σήμερα ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πάλιν ἀναφώνει: «Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα». Τὴν ἐλευθερία του, πού μὲ τὸσους μόχθους κέρδισε, τὸ μικρὸ κράτος του, πού τ' ἀνάστησε μὲ τῆς καρδιάς του τὸ ἅγιο αἷμα, θέλησε νὰ τὸ ἐξαφανίσει δόλιος γείτονας κ' ἐπίβουλος ἔχτρος, ὀπλισμένος ὡς τὰ δόντια

μ' ὄλα τὰ ἐπιστημονικὰ σύνεργα τοῦ θανάτου. Ἔπεσε βαρὺς ἀπῶνα στὴ μικρὴ Ἑλλάδα, χυδαῖος καὶ ἀγριος. Κι ἂν δὲν ἔλιπε ὑπόδοχὴ ἐνθουσιαστικὴ καὶ πρόσχαρο καλωσόρισμα, ὅμως σίγουρα δὲν περιμένε τὴν ἀντίσταση σοβαρῆ. Ὅ,τι ὡς τότε ζήτησε ἡ ἐγκληματικὴ συντροφιά τοῦ Ἄξονα, τὸ πήρε μὲ τὴν ἀπλὴ φοβέρα, γιατί ἦταν «σβυσμένες ὄλες οἱ φωτιές οἱ πλάστρες μὲς στὴ Χώρα».

Ὅμως ὑπῆρχε μιὰ φωτιά πού μισόκαιγε, ἄσβυστη πάντα κ' ἔτοιμη μὲ τὸ πρῶτο φύσημα νὰ φουντώσει σὲ τρανὴ πυρκαγιά. Ἦταν ἡ φωτιά τῆς Ἑλλάδας. Κρυμμένη σεμνά στὴν ἑλληνικὴ πυροστιά, θρεμμένη ἀπὸ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, διατηροῦσε τὸν πυρσο τῆς ἐλευθερίας ἀναμένο, γιὰ νὰ φωτίσει τὴν πεσιδρωμένη σὲ λήθαργο ἀνθρωπότητα. Ἀλλὰ ὁ σκλαβωτῆς εἶπε μέσα του: «Σβυσμένες ὄλες οἱ φωτιές οἱ πλάστρες μέσα σ' ὄλο τὸν κόσμο. Κ' ἡ μικρὴ ἑλληνικὴ θραυλίδα δὲν μπορεῖ παρά νὰ σβύσει μὲ τὴ θυελλα τῆς ἐπιδρομῆς μου». Μὰ ἡ ἑλληνικὴ φωτιά τῆς ἐλευθερίας δὲν ἔσβυσε. Ἔπεσε μέσα στὴν πυριτιδαποθήκη τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, κ' ἡ ἔκρηξη πού ἀκολοῦθησε συντάραξε τὸν κόσμο ὁλόκερο. Ἔπεσε μέσα στὸ λαὸ τῆς ἑλληνικῆς καρδιάς, κ' ἄναψε τεράστια πυρκαγιά, πού οἱ φλόγες τῆς καταυγάζουν τοὺς ἑπτὰ οὐρανούς, κι ἀνεμίζουν φωτεινὸ καὶ σεβαστὸ καὶ τρανολάλητο τ' ὄνομα τῆς Ἑλλάδας στὰ περατὰ τῆς Οἰκουμένης. Ὅπως πρὶν 120 χρόνια, ἔτσι καὶ τώρα ὁ Ἑλληνισμός, μὲ ἀκλόνητὴ πίστη κι ἀκμαῖο ἐνθουσιασμό, μὲ βαθιὰ συνείδηση τῆς ἀξίας τῆς ἐλευθερῆς ζωῆς, μὲ περηφάνεια καὶ σύνεση, ρίχτηκε στὸ δίκαιο ἀγῶνα τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας, θυσιάζοντας «ὄλα γιὰ ὄλα». Ἀντιστάθηκε γενναῖα στὴ φοβερὴ ἐπιδρομὴ, ὑπεράσπισε σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμὴ τὸ ἀγαπημένο ἔδαφος τῆς Πατρίδας, καὶ σὲ λίγο, μὲ δύναμη ἀκαταμάχητη, μὲ ὀρμὴ λιονταρισία, ἀνατρεψε τὸν ἄτιμο ἔχτρο καὶ τὸν ἐξουθένωσε καὶ τὸν κινήσχε, ὄσο πού τὸν ἔδιωξε ὀλοτελα ἀπὸ τὴν ἐλευθερὴ ἑλληνικὴ γῆ πού βουλήθηκε νὰ τὴ σκλαβώσει, καὶ τρέχοντας τὸν καταπόδι, νικηφόρος πάντα κι ἀκατάβλητος, τὸν κρῆμμισε ἀπὸ τὴν Κορυτσά καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρο, ἀπὸ τὴ Χειμάρρα καὶ τὴν Κλεισοῦρα. Χτύπησε ἡ Ἑλλάδα τὸν ἐπίβουλο καὶ ταπεινὸ ἔχτρο τὴν ἰδία του καρδιά, ὄσο πού νὰ τὸνε ρίξει στὴ θάλασσα γιὰ νὰ ξεπλύνει ἐκεῖ τὴν αἰώνια ντροπὴ του.

Τέτιο εἶναι τὸ περιβάλλο τῆς φετινῆς 25 Μαρτίου. Κανένας ἄλλος γιορτασμός, ὄσο μεγαλόπρεπος καὶ νάτανε, δὲ θὰ μπορούσε τόσο ἀξία νὰ ταίριασει γιὰ τὴ μέρα τοῦτη, γιατί ὁ φετινὸς γίνεται μὲ τὸν

ἴδιο ἥρωικό τρόπο δπως καί στήν 25 Μαρτίου τοῦ 1821. Τά ἑλληνικά ὄπλα καί πάλι ἀνάβουν γιά τή Λευτεριά. Μὲ ἀγῶνες ὑπεράνθρωπος, μὲ θυσίες ἀνεξάντλητες, μὲ ἥρωισμούς ἀφάνταστους στηρίζεται ἡ ἀνεξαρτησία τῆς ἑλληνικῆς γῆς καί θεμελιώνεται ὁ βωμός τῆς Νίκης, ἡ ὁποία στεφανώνει τὸ ἱερὸ κεφάλι τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν παγκόσμια ἀναγνώριση τῆς ἀνυπέβλητης ἠθικῆς ὑπεροχῆς κατὰ τὴ φετινὴ 25 Μαρτίου.

Ἔλα γύρω μας εἶναι μεγάλα, ἐπιβλητικά, ἀληθινά, ἀντάξια τοῦ 1821. Τότε ἀνοῖξαν οἱ οὐρανοὶ κ' οἱ ἄγγελοι φέρανε στήν Ἑλλάδα τὸ εὐαγγέλιο τῆς ἀπολύτρωσῆς τῆς ἀπὸ ζυγοῦ πολυχρόνιο. Φέτος ἀνοῖξαν πάλιν οἱ οὐρανοὶ τῆς Ἑλλάδας, γιὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσουν καὶ τοῦ στάθηκε ἄξια τῆς ἐλευθερίας τῆς, καὶ γιὰ νὰ τῆς φέρουσιν τὴν καλὴν εἶδση, πὼς θὰ τρανέψει ἀκόμα πιὸ πολὺ, καί θὰ ξαναγίνει ἡ ἱστορικὴ Μεγάλῃ Ἑλλάδα, μεγάλῃ Δύναμη στὴ Μεσόγειο καί πρῶτῃ στὴ δόξα ἀνάμεσα στὸν κόσμο.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΜΑΡΙΑ ΤΟΥ ΜΟΛΙΝΟ Ἡ ΡΗΓΑΙΝΑ ΤΟΥ ΜΠΟΥΦΑΒΕΝΤΟ ;

Προτοῦ ἀκόμη ὁ Κύπριος Καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων στὸ Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιο, ὁ μακ. Μενάρδος ταυτίσει τὴ Ρηγαινα του, στὴν ὁμώνυμη μελέτῃ του, δημοσιευμένη στὸ Δελτίο τῆς Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος (τ. 6, σ. 121), μὲ τὴ Μαρία τοῦ Μολινο τῆς εἰκόνας στὸ μοναστήρι τοῦ Χρυσοστόμου τοῦ Κουτσοβέντη, στὴν ἐπαρχία τῆς Κερύνειας, (εἶναι σήμερα ἐξάρτημα τοῦ Παναγίου Τάφου), καί γενικώτερα μὲ τὴν ἄρξαια, μυθολογικὴν Ἄνασσα τῆς Κύπρου, κάποιος ἄλλος, ἓνας Ἰσπανὸς περιηγητὴς, ὁ Don Domingo Badia-y-Leyblich πού περιόδευσεν τὴν Ἀνατολή μὲ τὸ ψευδώνυμο Ali Bey el Abassi κ' ἦταν στὴν Κύπρο τὸν Μάη τοῦ 1806, πρόσεξε τὴ λαϊκὴ παράδοση καί πρῶτος ξεστόμισε τὴν εἰκόνα πὼς ἡ Ρηγαινα τοῦ Μπουφαβέντο μποροῦσε κ' ἔπρεπε νάνα ἡ Κυθέρεια Ἄφροδιτη. Τὸ σχετικὸ κομμάτι ἀπὸ τὸ ὀδοπορικὸ του, μεταφρασμένο ἀγγλικά στὸ *Excergta Cyrgia*, Cambridge, 1908, σ. 400—2, ἀπὸ τὸν Κόπαμ ἀναφέρει τὰ ἐπόμενα κατόπι ἀπὸ μιὰ ἐπίσκεψη στὸ Μπουφαβέντο καί στὸ μοναστή-

ρι τοῦ Χρυσοστόμου : «It follows then that the **Palace of the Queen** was certainly built and inhabited in a prae-historic age: that it was erected by a king of the island, a rich and powerful sovereign: and that it was at the same time a fortress which defied attack, and a luxurious home, in which the charms of society tempered the display of warlike power. But who was the prince who created it? The name **Palace of the Queen** has been handed down from father to son by an unbroken tradition, for there is not a man now in the island who does not know it by this title.

Every faith must have its mysteries, and in the convent of S. John Chrysostom I was shown an old picture, painted on wood, about two feet square, which represents the **Queen**, the foundress according to the monks, of both the palace and the monastery. She is depicted at her prayers before an image of the Virgin Mary. The artist has made the Queen as beautiful as he could, but dressed her in modern Greek costume. At the foot of the picture is an inscription, half effaced in Greek, in which one may still read her supposed name Maria, daughter of Philip Molinos, etc. The monks pretend that in their convent was preserved an ancient manuscript which affirmed that this princess was their protectress. But no one has seen it, and a comparison of the two buildings exposes the anachronism. It is quite certain that when the **Palace of the Queen** was built nothing was yet known of Marias or Philips or Molinos, still less of a monastery of S. John Chrysostom.... When I consider the position of this building I am surprised that hitherto no traveller has mentioned it from a truly historical and philosophical standpoint... Chariots could reach it, they say in old times. Cythera and Idalium are the two nearest posts in which water is found in such abundance that the mighty mistress of the palace could have supplied her gardens, well, then suppose this mistress well...! Yes you guess it is veritable Venus, or one of the types of the Venus of poetry...»

Ἄκόμη ἓνας ἄλλος περιηγητὴς, ὁ Ὁλλανδὸς Van Bruyn πού βρισκόταν στὴν Κύπρο στὰ 1763, ἀναφέρει στὸ βιβλίο τῶν περιηγήσεών του πὼς ἡ πριγκήπισσα πού εἶχε ἐξοδέψει γιά τὸ χτίσιμο τῆς Μονῆς ζοῦσε στὴν κορφή τοῦ Μπουφαβέντο γιὰ νὰ προστατευθεῖ ἀπὸ τοὺς Ναῖτες. Τὸ περιστάτικὸ πού ὀδήγησε στὸ χτίσιμο του ἦταν τὸ ἐπόμενον : αὐτὴ ἔπασχε ἀπὸ μιὰ ἀγιάτρευτῃ ἀρρώστεια πού τὴν εἶχε μεταδώσει καὶ στὸ σκυλλί τῆς. Μὲ τὸν καιρὸ, ὅμως, τὸ σκυλλί θεραπεύτηκε μὲ τὸ νὰ λούζονταν σὲ κάποιαν πηγὴ στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ. Ἡ κυρά του πού τὸ παρακαλοῦθησε ἀπο-

φασίζει να κάνει την ίδια θεραπεία. Κατεβαίνει στην πηγή, παίρνει για λίγες μέρες το μπάνιο της, έκει πέρα και ξαναβρίσκει την υγεία της. Κατόπι πού γιατρεύτηκε έκτισε δείγμα τής εδύγνωμοσύνης της προς τόν Θεό τό μοναστήρι: «To show her gratitude to God she caused this convent to be built for Greek monks; and called it after S. Chrysostom under whose protection she placed it».

Ο "Αγγλος Rockocke πού περιόδευσε την Κύπρο στά 1738 στό βιβλίο του «Description of the East and some other Countries» έπαναλαμβάνει σχεδόν την ίδια Ιστορία και προσθέτει πώς δωτέρα φυλάγονταν δύο βασιλικά σκήπτρα μέ τό στέμμα πού είχε κλέψει κάποτε κάποιος Τούρκος Πασάς.

Ο μύθος ήταν έπίσης γνωστός στόν 'Αββά Mariti (Mariti's Travels in Cyprus tr. by Cobham, Cambridge, 1909, σ. 57—8), πού σημειώνει (1769) πώς στην έκκλησία μέσα υπήρχε ό τάφος τής δωρήτριας πού ήταν ή ίδια γυναίκα πού έκτισε τό κάστρο του Μπουφαβέντο. Ο Enlart (L' Art Gothique et la Renaissance en Chypre, t. II (1899), σ. 596—7), κοντά στην περιγραφή τής άρχιτεκτονικής του μνημείου παρατηρεί σχετικά μέ τά παραπάνω πώς ή Ρήγαινα ήταν τώρα ή κόρη του 'Ισαακίου Κομνηνού, μία πριγκίπισσα του Βυζαντινού Οίκου, και τώρα ή 'Εσιβ-ντέ-Μουπελιάρδ, γυναίκα του Μπαλιάν ντ' 'Ιμπελέν, και ύστερα άκόμη ή γυναίκα του Φιλίππου Μολίνο. Να τί γράφει: «Cette légende semble procéder de la fusion de deux histoires: on sait qu'en 1190, Isaac Comnène fut dépossédé de Chypre par Richard Coeur de Lion, et que sa fille et héritière eut une romanesque odyssée et essaya vainement de recouvrer son patrimoine. D' autre part, les premiers renseignements positifs que l' on ait sur l' histoire de Buffavent nous disent qu'en 1232, Eschive de Montbéliard, femme de Balian d' Ibelin, qui guerroyait contre Frédéric II, dut fuir à l' approche des Impériaux sous le déguisement d' un Frère-Mineur; ainsi vêtue, elle parvint jusqu'à Buffavent, ou elle trouva un refuge dans la forteresse...»

Ο Μενάρδος, όπως άναφέραμε κιόλας πιο άπάνω, έγραψε τά έξής σχετικά: «...Βλέπομεν λοιπόν ότι ή Ρήγαινα σχετίζεται και μέ ναούς. Και κατά τό λέγειν του Πνευματικού τής Μονής του Χρυσοστόμου, ή Ρήγαινα αφιέρωσε τό μοναστήρι και έφότευσε τά χαριτωμένα κυπαρίσσια τά γύρω τής Μονής και είναι ή ίδια Μαρία Μολίνο πού σώζει την εικόνα της ό ναός. Παριστάνεται μέ τή θυγατέρα της γονατιστές έμπρός τής Παναγίας και μαυροφορεί άρκετά ξεστηθωμένη, ένώ ή κόρη

φορεί σκούφον. Τό όνομα da Molin πού μάς ένθυμίζει την ήρωίδα των χηρτικών γάμων» του Ζαμπελίου υπάρχει και σήμερα εις την Βενετιαν. Ο Φιλίππος Μολίνο, πού άναφέρει ή έπιγραφή έχρημάτισε εις την Κύπρον προνοητής προνοητοσ. Η έπιγραφή πού άναφέρεται δωτέρα, είναι βέβαια σήμερα σέ χειρότερη κατάσταση άπ' ότι ήταν τόν καιρό πού την είδαν ό Μενάρδος και οι προηγούμενοι του έπισκέπτες. Πάντως ό Μενάρδος την δίνει άσυμπλήρωτη σέ μία ύποσημείωση, ένώ ό Χακκετ (A History of the Orthodox Church of Cyprus, London, 1901, σ. 357) την παραθέτει όρθά συμπληρωμένη χωρίς να ίσχυρίζεται έσφαλμένα, όπως ό μακ. καθηγητής, πώς ό Da Molino υπήρξε και προνοητοσ τής Κύπρου. (Ο Jeffery στο έργο του Historic Monuments δημοσιεύει κατάλογο των Βενετσιάνων προνοητών από τά 1520—1570 άλλα δέν συμπεριλαμβάνει κανένα Da Molino).

Τό πρόβλημα, όμως, είναι άν ή Μαρία Μολίνο τής ζωγραφιάς ήταν ή κτητορίσσα του κάστρου του Μπουφαβέντο και τής Μονής του Χρυσοστόμου. Αυτό δέν ήταν δυνατό, πρώτα, γιατί τό κάστρο (τό μεγαλύτερο σωζόμενο μέρος του) ξαναχτίστηκε τό 14ο αιώνα κι έπειτα στά χρόνια τής Μολίνο πού καθορίζονται από τον καθηγητή—βυζαντιολόγο Rice στην παρακάτω περιγραφή της, τό Μπουφαβέντο μαζί μέ τά κάστρα του 'Αγίου 'Ιλαρίωνα και τής Κανάρρας είχαν γκρεμιστεί από τόν Βενετσιάνο προνοητή Φραντισέκο ντι Πριούλι (περ. 1489). 'Υπάρχει, άκόμα, κάποιος άλλος λόγος πού κάνει ν' άμφιβάλλει κανένας άν ή Μολίνο υπήρξε έστω και μία μεταγενέστερη δωρήτρια. Στην εικόνα δέν είναι ό "Άγιος 'Ιωάννης ό Χρυσόστομος πού παρουσιάζει τους δωρητές—μητέρα και γιό—στην Παναγία και τό Χριστό άλλα ό "Άγιος 'Ιωάννης ό 'Ελεήμων. (Ο Jeffery op. cit., σ. 274 έρμηνεύει τον "Άγιο 'Ιωάννη ως τόν Χρυσόστομο και τό ίδιο σφάλμα έκανε ό καθηγ. Σωτηρίου στην έπεξηγηματική σημείωση κάτω από τόν πίνακα τής εικόνας πού δημοσίευσε στά *Βυζαντινά Μνημεία τής Κύπρου* (πιν. 129). Τό σφάλμα διορθώθηκε από τόν κ. Megaw σέ μία βιβλιοκρισία του βιβλίου του Σωτηρίου JHS (1936), σ. 270 κι έγινε άφορμή να τό προσέξει κι ό Rice πιο ύστερα. Άκόμα ό Gunnis στο *Historic Cyprus* ακολουθεί τον Jeffery, άλλα ό Χακκετ μόλο πού θεωρεί τόν άγιο ως τόν "Άγιο Χρυσόστομο θεωρεί τήν όλην Ιστορία ως άπίθανη. Να πώς εκφράζει την άμφιβολία του: «There is behind the altar a painting, which represents Saint John presenting a man and woman to the Theotokos... This lady, who was in all likelihood the wife of some Venetian nobleman

resident in Cyprus during its occupation by the Republic, may possibly have been a benefactress of the monastery, the hegoumenos of which adopts this method of commemorating her memory. From the fact of her name appearing in the inscription has arisen the legend that she was the foundress of the establishment».

Ὁ καθηγ. Σωτηρίου τὴν ταξιθετεῖ ὡς φραγκοβυζαντινὴ καὶ ὁ Rice στὸ ἔργο του *The Icons of Cyprus*, London, 1937, σ. 274 (πιν. 152) τὴν χαρακτηρίζει ὡς ἑξῆς: «The technique, colouring and style, as well as the costumes and appearance of the donors, are paralleled on numerous sixteenth-century panels, but the iconography is unusual, and the panel is more of a Western painting than an icon. St. John is, in fact, the only truly Byzantine figure, and the panel serves as an excellent example of the very mixed culture of medieval Cyprus. The costumes are of Venetian type and appear to belong to the first quarter of the sixteenth century. The panel may be described as Franco-Cypriot.»

Μπορεῖ τὸ λοιπὸν, ἡ Μαρία τοῦ Μολίνου τῆς φραγκοβυζαντινῆς αὐτῆς ζωγραφιάς νάνα ἢ Ρήγαινα ποῦ ἔκτισε τὸ Μπουφαβέντο καὶ τὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Χρυσόστομου ἀφοῦ, στ' ἄλλα, ὁ προστάτης τῆς Ἁγιοῦ ἦταν ὁ Ἰωάννης ὁ Ἐλεῆμων κι' ὄχι ὁ Χρυσόστομος;

ANT. INTIANOS

ΤΥΠΟΣ

Κατὰ τὸ Μάρτη στὸν *Ἀνεξάρτητο* ὁ κ. Χ. Λούκας δημοσίεψε σειράν ἄρθρων γιὰ «Τὸ κυβερνητικὸν διδασκαλεῖον Μόρφου καὶ κεντρικὴ ἀγροτικὴ σχολή», 18—22.

—Στὸν *Κυπριακὸ Τόλο* χρονογραφήματα τοῦ κ. Γ. Βαρωσιώτη «Τὰ εἰσιτήρια τῆς ζωῆς» 2, «Ὁ ἐπιθανάτιος ρόγχο» 9, καὶ ἔθνικα σημεῖώματα τοῦ κ. Γ. κ. «Πίστις—Ἄγών—Νίκη» 4, «Ὁ Μογγόλος τῆς Σόφιας» 10, «Ὁ ἐξευτελισμὸς» 17, «Στῶμεν εὐλαβῶς» 24.

—Στὴν *Ἐλευθερία* γράφουν: ὁ κ. Λ. Γιαννίδης «Ἡ ἀνοιξιάς» 2, «Τ' ἀδέσποτα» 6,

«Τὸ χασμόγελο» 10, «Ἡ στολή» 13, «Πόλεμος ὁμορφιάς» 21, «Ἡ μεγάλη ἐπιταγή» 25, «Ὁ πειρασμὸς» 28, ὁ κ. Ν. Γ. Δημητρίου «Ἡ αἰώνια Ἑλλάς» 5, ὁ κ. Κ. Ἀσσιώτης «Νέα τάξις» 5, «Ἀξιοπρέπεια» 9, «Οἱ Διανοοῦμενοι» 12, «Ἰδανικά» 17, «Θερινὴ ὥρα» 30, ὁ κ. Π. Μπίστης «Ἡ ἑλληνικὴ κιβωτός» 16, καὶ ὁ κ. Τ. Ἀνθίας «Τὰ παιδιὰ τῶν ἡρώων» 7, «Καλλιτεχνία καὶ ἔθνικὸς ἀγών» 11, «Ὁ πόλεμος καὶ ἡ τέχνη» 14, «Μεγάλῃ προσφορᾷ» 23, «Εὐχαριστήρια» 26.

—Στὴν *Ἑσπερινὴ* ὁ κ. Π. Λιμπέρης γράφει: «Μαρτυρικὰ Δωδεκάνησα» 4, «Πίστις, ἔλπις καὶ κουράγι» 5, «Γράμματα τῆς νέας γενεᾶς 12, «Ἡ ἀγροτικὴ σχολὴ Μόρφου» 18—19, «Ἡ μεγάλῃ ἑλληνικὴ μέρα» 25 καὶ ὁ κ. Κ. Κόννας «Τρεῖς ἔθνικὸι βάρδοι: Ρήγας, Σολωμὸς καὶ Βαλαωρίτης» 25.

—Πήραμε καὶ τὶς ἐφημερίδες *Φανὴ τῆς Κύπρου*, *Παρατηρητὴς*, *Χρόνος* καὶ *Πάφος*.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Τὴν 1 Μάρτη ἡ Σχολὴ Ρυθμικῆς Γυμναστικῆς τῆς κ. Ἀθηνᾶς Καρακάννα—Σταμάτη ἔκανε καλλιτεχνικὴ ἐπίδειξη μὲ μεγάλῃ ἐπιτυχία. Οἱ εἰσπράξεις διατέθηκαν γιὰ τὰ Παιδιὰ τῶν Ἑθνικοῦ μας Ἀγῶνα.

—Ὁ Μουσικὸς Σύλλογος «Mozart» ἔδωσε στὶς 8 Μάρτη συναυλία μὲ ἐκλεκτὸ καὶ ἐξαιρετὰ παιγμένον πρόγραμμα. Οἱ εἰσπράξεις διατέθηκαν γιὰ τὰ Παιδιὰ τῶν Ἑθῶν.

—Στὶς 16 Μάρτη ὁ κ. Κώστας Προσυχῆς μίλησε στὸ Λύκειο Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου μὲ θέμα «Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ Ρώμη».

—Ἡ 25 Μαρτίου γιορτάστηκε μ' ἐνθουσιασμὸ κ' ἐξαιρετικὴ μεγαλοπρέπεια σ' ὅλοκληρὴ τὴν Κύπρον.

—Στὶς 22 Μάρτη ἀναγγέλληκε πὼς πέθανε στὸ Λίβερπουλ ὁ Πέτρος Βλαστός ἀπὸ ἰνφλουέντζα καὶ πνευμονία ποῦ πῆρε ὡς φρουρὸς στὴν ἀεράμυνα. Ὁ Βλαστός ἦταν ὁ τελευταῖός ἀπὸ τοὺς ἄκρους δημοτικιστὲς ὕστερα ἀπὸ τὸν Ψυχάρη καὶ τὸν Πάλλη. Ἐγράψε πολλὰ λογοτεχνικὰ καὶ γλωσσικὰ βιβλία. Ἦταν ἀπὸ τοὺς σεβαστοὺς καὶ πολῦτιμους συνεργάτες τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων». Εἰδικὴ μελέτη γιὰ τὸ ἔργο του θὰ δημοσιέψουμε ὕστερότερα.